Förvandlingen

Franz Kafka

I svensk översättning av Sara Kircher

I.

Då Gregor Samsa en morgon vaknade ur sina oroliga drömmar fann han sig liggande i sängen förvandlad till en ohygglig ohyra. Han låg på sin pansarlika hårda rygg och såg, då han lyfte lite på huvudet, sin kupformade bruna mage, räfflad av bågformade valkar, på vilken täcket, som var nära att helt glida ner, nätt och jämt låg kvar. Hans många små ben, som i jämförelse med hans övriga omfång framstod ynkligt tunna, flimrade hjälplöst för ögonen på honom.

”Vad har hänt med mig?” tänkte han. Det var ingen dröm. Hans rum, ett normalt, bara något för litet rum för människor, låg som det brukade mellan de fyra välbekanta väggarna. Ovanför bordet, där en mönstersamling av tygprover låg spridd – Samsa var handelsresande – , hängde bilden han just klippt ut ur en illustrerad tidning och passat in i en vacker, förgylld ram. Den föreställde en dam, som försedd med en pälshatt och en pälsboa satt upprätt, och höll en tung pälsmuff, i vilken hela hennes underarm försvann, mot betraktaren.

Gregors blick vandrade därefter till fönstret, och det trista vädret – man hörde regndroppar som smattrade mot fönsterblecket – stämde honom vemodig. “Tänk om jag skulle sova ett tag till och glömma allt detta trams”, tänkte han, men det var alldeles ogenomförbart, ty han var van att sova på högersidan, men kunde inte vända sig till den positionen i sitt nuvarande tillstånd. Hur våldsamt han än försökte kasta sig åt höger, vippade han alltid tillbaka i ryggläge. Han må ha försökt ett hundratal gånger, slöt ögonen för att slippa se de sprattlande benen, och gav upp först när han började känna av en lätt, molande smärta han aldrig tidigare besvärats av.

”Åh Gud”, tänkte han, ”vilket påfrestande yrke jag valt! På resor dag ut och dag in. Affärerna är mycket mödosammare än hemma i den faktiska affären, och dessutom tvingas jag utstå resandets alla olägenheter; bekymret om tågförbindelser, den oregelbundna och dåliga maten, ett ständigt omväxlande, aldrig varaktigt, och aldrig riktigt hjärtligt människoumgänge. Må satan ta alltihop!” Han kände att det kliade lite uppe på magen och sköt sig på rygg närmre sängstolpen för att lättare kunna lyfta på huvudet; han hittade det kliande stället, som var täckt av små vita prickar som han inte riktigt blev klok på; han ville vidröra det med ett av sina ben, men drog strax tillbaka det, för att han rös vid beröringen.

Han gled tillbaka till sitt förra läge igen. ”Detta tidiga vaknande”, tänkte han, ”gör en helt trögfattad. Människan behöver sin sömn. Andra affärsresande lever som haremskvinnor. När jag till exempel under förmiddagens lopp går tillbaka till hotellet för att skriva rent uppdragen jag mottagit, sitter dessa herrar fortfarande vid frukostbordet. Det skulle jag pröva med min chef; jag skulle få sparken på momangen. Vem vet för övrigt, om detta inte vore det bästa för mig. Om jag inte höll mig tillbaka på grund av mina föräldrar så hade jag sagt upp mig för länge sedan; jag hade från djupet av mitt hjärta bekänt mina åsikter inför chefen. Han skulle ha ramlat ner från pulpeten! Det är just också ett besynnerligt sätt; att sätta sig på pulpeten och uppifrån tala ner till den anställda, som dessutom måste ställa sig mycket nära på grund av chefens lomhördhet. Nåja, hoppet är inte fullständigt förlorat; när jag väl har skrapat samman nog med pengar för att betala av mina föräldrars skulder gentemot honom – det dröjer nog fem till sex år –, ska jag bestämt göra saken. Då tas det

stora steget. Än så länge måste jag däremot stiga upp, för mitt tåg åker klockan fem.”

Och han såg på väckarklockan som stod på kistan och tickade. ”Gud i himlen!” tänkte han. Klockan var halv sju och visarna rörde sig lugnt vidare, hon var redan över halv, kvart i närmade sig. Skulle inte väckarklockan ha ringt? Man såg från sängen att den var rätt ställd på klockan fyra, bestämt hade den också ringt. Jo, men var det möjligt att sova vidare medan klockan ringde så att möblerna skälvde? Nå, han hade ju inte sovit lugnt, men antagligen sovit desto djupare. Men vad skulle han ta sig till nu? Nästa tåg for klockan sju; för att hinna med det hade han behövt skynda sig för brinnande livet, och proverna var inte nedpackade ännu, och han kände sig rakt inte särskilt pigg och rörlig. Och även om han skulle hinna med tåget skulle han inte kunna undkomma att chefen fick ett vredesutbrott, ty sekreteraren hade väntat på Gregor vid femtåget och för länge sedan anmält hans försummelse. Han var bara ett chefens kreatur, ryggrads- och förståndslös. Vad om han skulle sjukanmäla sig? Men det vore ytterst pinsamt och dessutom misstänkt, för Gregor hade under sina fem år som anställd inte varit sjuk en enda gång. Chefen skulle säkert dyka upp med sjukkasseläkaren och rikta förebråelser mot föräldrarna för deras late sons skull, och avfärda alla invändningar genom att hänvisa till läkaren, för vilken endast sunda, men arbetsskygga personer fanns. Och skulle han ha alldeles orätt i denna bedömning? Gregor mådde faktiskt, bortsett från en viss sömnighet som verkligen var överflödig efter den långa vilan, riktigt bra och kände sig till och med hungrigare än annars.

Medan han i all hast funderade på alla dessa ting, utan att kunna besluta att lämna sängen – klockan slog i detta ögonblick kvart i sju –

knackades det försiktigt på dörren vid sängens huvudända. ”Gregor”, ropades det – det var modern – ”klockan är kvart i sju. Ville du inte fara iväg?” Den milda stämman! Gregor blev skrämd när han hörde sin svarande röst, som omisskännligen var hans egen, men med vilken ett smärtsamt pipande som inte gick att undertrycka blandade sig, vilket bara lämnade ordens början oförvanskade för att sedan till den grad förvränga efterklangen att man inte visste om man hade hört rätt. Gregor hade velat svara utförligt och förklarat alltihop, men lade under dessa omständigheter band på sig och sa bara: ”Ja, ja, tack mor, jag stiger ju upp.” Tack vare trädörren var förändringen i Gregors röst väl inte förnimbar därute, ty modern nöjde sig med denna underrättelse och tågade av. Men genom detta lilla samtal hade de övriga familjemedlemmarna uppmärksammats på att Gregor mot förmodan var kvar hemma, och redan bultade fadern – svagt, men med knytnäven – på dubbeldörren. ”Gregor, Gregor”, ropade han, ”vad är det nu?” Och efter ett ögonblick manade han honom på nytt, men med grövre stämma: ”Gregor, Gregor!” Vid den motsatta dörren viskade däremot systern: ”Gregor? Är det inte bra med dig? Behöver du något?” Åt båda håll svarade Gregor: ”Är redan uppe”, och ansträngde sig för att dölja alla märkvärdigheter i sin röst genom att uttala orden så sorgfälligt som möjligt med långa, avsiktliga pauser mellan dem. Fadern återvände också han till sin frukost, men systern viskade: ”Gregor, öppna, jag ber dig.” Gregor tänkte inte ens tanken, utan prisade vanan, som han vunnit under sitt resande, att i försiktighetens namn även låsa alla dörrar under natten hemma.

Till en början ville han i lugn och ro stiga upp och klä på sig, men framförallt äta frukost, och först därefter fundera på allt annat, för han

märkte mycket väl att inga kloka slutsatser kunde vinnas ur hans grubblerier i sängen. Han erinrade sig att ofta ha känt av en lätt smärta – kanske orsakad av att legat i ogynnsam ställning – vilken visat sig vara ren inbillning när han stigit upp, och han var spänd på hur denna dags upplevda kval allteftersom skulle lösas upp i intet. Att röstens förändring inte var annat än ett förebud till en kraftig förkylning, en yrkessjukdom bland handelsresande, tvivlade han inte på det minsta.

Att kasta av sig täcket var mycket enkelt; han behövde bara blåsa upp sig lite och vips så gled täcket ned av sig självt. Men fortsättningen blev svårare, framförallt för att han var så ovanligt bred. Han hade behövt armar och händer för att resa sig upp, men i dess ställe hade han bara de små benen, som oavlåtligen gjorde alla möjliga rörelser, och som han dessutom inte hade kontroll över. Ville han böja på ett av dem, så var det benet det första som rätade ut sig, och lyckades han äntligen med att utföra det han ville med benet, så sprattlade under tiden alla andra ben som lössläppta, smärtsamt, i störst möjliga upphetsning. ”Bara inte ligga i sängen till ingen nytta”, sa Gregor för sig själv.

Först ville han ta sig ur sängen med underkroppen, men denna underkropp, vilken han för övrigt inte sett än och inte riktigt kunde skapa sig en bild av, visade sig vara mycket svårhanterlig; det gick så långsamt; och när han till slut, nästan från vettet, hänsynslöst kastade sig framåt med full kraft, hade han beräknat riktningen fel och slog häftigt mot den nedre sängstolpen, och den brännande smärtan han kände upplyste honom om att kroppens nederdel väl var den känsligaste just nu.

Därför försökte han först få överkroppen ur sängen, och vände försiktigt huvudet mot sängkanten. Det gick lätt nog, och kroppsmassans tyngd och bredd till trots följde den slutligen med huvudets vridning.

Men när han till sist höll huvudet utanför sängkanten fritt i luften blev han rädd för att fortsätta på detta viset, för om han lät sig falla behövdes ett smärre mirakel för att huvudet inte skulle ta någon skada. Och fattningen fick han inte till något pris förlora nu; hellre blev han kvar i sängen.

Men när han efter samma kraftansträngning återigen pustande låg i sitt utgångsläge, och såg på när hans små ben stred mot varandra – om möjligt ännu mer nitiskt än förut – och inte kunde utgrunda något sätt att få ordning och reda på detta kaos, sa han sig återigen att han omöjligt kunde stanna i sängen, och att det förnuftigaste vore att offra allt, bara det minsta hoppet fanns att därigenom kunna komma ur sängen. Dessemellan glömde han inte att då och då påminna sig att lugn och åter lugn överläggning var mycket bättre än förtvivlat beslutstagande. Vid sådana ögonblick fäste han så skarpt som möjligt blicken vid fönstret, men dessvärre kunde man inte hämta mycket tröst och tillförsikt ur morgondimmans åsyn, vilken till och med skymde sikten till den andra sidan av den smala gatan. ”Redan sju”, tänkte han när väckarklockan slog på nytt, ”Redan sju och fortfarande en sådan dimma.” Och under en kort stund låg han alldeles lugn och andades bara svagt, som om han väntade sig att denna fullkomliga stillhet skulle medföra de verkliga och självklara omständigheternas återvändo.

Men sedan sa han sig själv: ”Innan det slår kvart över sju måste jag ovillkorligen ha lämnat sängen en gång för alla. Dessutom kommer vid det laget någon från affären ha kommit och frågat efter mig, för affären öppnas före sju.” Och han gav sig nu i kast med att gunga kroppen av och an på längden, helt rytmiskt, ut ur sängen. Om han på detta viset lät sig falla ur sängen, förblev huvudet, som han tänkte hålla

mycket högt under fallet, antagligen oskatt. Ryggen verkade vara hård; den skulle väl rå med fallet på mattan. Mest bekymmer orsakade honom tanken på den kraftiga och oundvikliga dunsen, vilken, om den inte skulle orsaka larm, åtminstone skulle orsaka ängslan bakom alla dörrar. Men det behövde han våga.

När Gregor redan nådde halvvägs ur sängen – den nya metoden var mer lek än ansträngning, han behövde bara gunga ryckvis – slog det honom hur lätt allt vore om man kom och hjälpte honom. Två starka personer – han tänkte på fadern och tjänsteflickan – skulle fullständigt räcka; de hade bara behövt skjuta in armarna bakom hans rundade rygg och på så sätt lyfta honom ur sängen, böja sig ner med lasset och sedan bara kort härda ut medan han skulle svänga över på rätt sida på golvet, där de små benen förhoppningsvis sedan skulle få ett syfte. Nå, bortsett från att dörrarna var låsta, borde han verkligen kalla på hjälp? Trots sitt nödläge kunde han inte låta bli att le vid denna föreställning.

Han hade redan hunnit så långt att han knappt kunde hålla balansen längre när han gungade lite häftigare, och mycket snart måste han bestämma sig slutgiltigt, för om fem minuter var klockan kvart över sju, - då ringde det på ytterdörren. ”Det är någon från affären” sa han sig och frös nästan till is, medan de små benen dansade desto ivrigare. Ett ögonblick blev det alldeles tyst. ”De öppnar inte”, sa sig Gregor, gripen av någon dåraktig förhoppning. Men så gick tjänsteflickan naturligtvis som alltid raka vägen till dörren och öppnade. Gregor behövde bara höra besökarens hälsningsfras för att veta vem det var; prokuristen i egen person. Varför var då Gregor dömd att arbeta vid en firma där man vid den minsta försummelse direkt fattade de värsta misstankarna? Var då de andra anställda samtliga skurkar, fanns det bland dem inte en enda

trogen, tillgiven människa, som i det fallet att han inte ägnat alla morgontimmar åt affären blev helt tokig av samvetskval och rentav inte var i stånd att lämna sängen? Dög det då inte att låta en lärling höra efter, om denna fråga över huvud taget var nödvändig; måste verkligen prokuristen själv komma, och måste därigenom visas upp för hela den oskyldiga familjen att utredningen av denna misstänkta angelägenhet endast kunde anförtros prokuristens förstånd? Och mer till följd av upphetsningen som dessa funderingar försatte Gregor i än på grund av ett riktigt beslut svingade han sig med all kraft ur sängen. Det hördes en rejäl duns, men ett riktigt brak blev det inte. Fallet dämpades en aning av mattan, och ryggen var mer elastisk än Gregor hade trott, och därav den dova och inte särskilt märkbara dunsen. Bara huvudet hade han inte hållit upp försiktigt nog och således slagit i; han vred på det och gned det ilsket mot mattan av smärta.

”Det var något därinne som välte”, sa prokuristen i rummet till vänster. Gregor försökte föreställa sig om det inte någon gång kunde ske prokuristen något liknande som hänt honom själv idag; möjligheten fanns; att den möjligheten fanns måste ändå medges. Men som ett bryskt svar på denna fråga tog prokuristen nu i rummet intill några bestämda steg och lät sina lackskor knarra. Från rummet till höger viskade systern, för att hålla Gregor informerad: ”Gregor, prokuristen är här.” ”Jag vet”, sa Gregor för sig själv, men att höja rösten så pass att systern hade kunnat höra honom tordes han ej.

”Gregor”, sa fadern nu i rummet till vänster, ”prokuristen har kommit och hör sig för om varför du inte farit iväg med morgontåget. Vi vet inte vad vi ska svara honom. För övrigt vill han också tala med dig personligen. Var snäll och öppna dörren nu. Han kommer säkert vara god

nog att ursäkta oredan i rummet.” ”God morgon, herr Samsa”, ropade prokuristen under tiden vänligt. ”Han mår inte så bra”, sa modern till prokuristen, medan fadern fortfarande pratade vid dörren, ”han mår inte så bra, tro ni mig, herr prokurist. Varför skulle han annars missa ett tåg! Pojken har ju inget utom firman i huvudet. Det orsakar mig nästan huvudbry att han aldrig går ut om kvällarna; nu har han ju varit i staden i åtta dagar, men varje kväll var han hemma. Då sitter han till bords med oss och läser tyst i tidningen eller studerar tågtidtabeller. För honom är det redan förströelse nog att syssla med finsnickeri. Nu har han till exempel snickrat ihop en ram under loppet av två, tre kvällar; ni kommer att häpna över hur vacker den är, den hänger inne i rummet; ni kommer strax se den när Gregor öppnar. Jag är förresten så glad att ni är här, herr prokurist, vi hade inte ensamma kunnat få Gregor att öppna dörren; han är så tjurskallig; och han är säkert sjuk trots att han förnekade det imorse.” ”Jag kommer strax”, sa Gregor långsamt och eftertryckligt, och rörde sig inte för att inte gå miste om ett enda ord av samtalen. ”En annan förklaring, nådiga fru, kan jag inte heller finna”, sa prokuristen, ”förhoppningsvis är det inget allvarligt. Å andra sidan måste jag ändå säga att vi affärsmän – hur man än vill ha det, tyvärr eller lyckligtvis – inte sällan helt enkelt måste svälja en lätt sjukdom för affärernas skull.” ”Kan prokuristen få komma in till dig nu?” frågade den otåliga fadern och knackade återigen på dörren. ”Nej”, sa Gregor. En pinsam tystnad trädde in i rummet till vänster; i rummet till höger började systern att snyfta.

Varför gick inte systern in till de andra? Hon hade väl stigit upp först nu och hade nog inte börjat klä på sig än. Och varför grät hon då? För att han inte steg upp och släppte in prokuristen, för att han riskerade

att förlora sin anställning, och chefen då skulle förfölja föräldrarna med sina gamla fordringar? Det var väl än så länge onödiga bekymmer. Ännu var Gregor här och tänkte inte tanken att överge familjen. I detta ögonblick låg han där på mattan, och ingen som hade känt till hans nuvarande tillstånd, hade med allvar begärt att han skulle släppa in prokuristen. Men på grund av denna lilla ohövlighet, vilken man ju efteråt lätt kunde hitta på en ursäkt för, kunde väl Gregor inte avskedas med detsamma. Och Gregor kände att det hade varit mycket förnuftigare att lämna honom ifred nu, istället för att störa honom med gråt och uppmaningar. Men det var just ovissheten som de andra bekymrades av, och som ursäktade deras uppförande.

”Herr Samsa”, ropade prokuristen nu med höjd röst, ”vad är det med er? Ni barrikaderar er där i ert rum, svarar bara ja och nej, orsakar era föräldrar stora och onödiga bekymmer, och försummar – bara nämnt i förbigående – era affärsliga plikter på ett verkligen oerhört sätt. Jag talar här i era föräldrars och er chefs namn, och ber er allvarligt om en omedelbar och utförlig förklaring. Jag häpnar, jag häpnar. Jag trodde mig känna er som en lugn och förnuftig människa, och nu tycks ni plötsligt börja vilja stoltsera med besynnerliga lynneskast. Visserligen antydde chefen en möjlig förklaring till er försummelse för mig i morse – den beträffade inkassot man nyligen anförtrott er –, men jag skulle verkligen nära nog ha svurit hedersord på att denna förklaring inte kunde vara sann. Men nu när jag ser er ofattbara trotsighet förlorar jag helt och hållet lusten att på något som helst sätt föra er talan. Er ställning är heller inte den starkaste. Jag hade också ursprungligen för avsikt att tala om detta för er under fyra ögon, men då ni nu slösar min tid alldeles i onödan, vet jag inte varför era föräldrar inte skulle få höra på det också. Satsningarna

som ni på senaste gjort har alltså varit synnerligen otillräckliga; det är visserligen inte rätt säsong för affärer, det erkänner vi; men en säsong där man inte gör affärer alls finns ej, herr Samsa; får inte finnas.”

”Men herr prokurist”, ropade Gregor helt utom sig och glömde i sin upphetsning allt annat, ”jag öppnar ju genast, ögonblickligen. Ett lätt illamående, ett yrselanfall hindrade mig från att resa mig. Jag ligger fortfarande i sängen. Men nu är jag alldeles kry igen. Jag stiger just ur sängen. Bara en smula tålamod! Det går inte så bra som jag trodde än. Men jag mår bra igen. Tänk hur en människa kan råka ut för något sådant! Så sent som igår kväll var jag fullständigt frisk, som mina föräldrar vet, eller rättare sagt, igår kväll hade jag bara en liten föraning. Det måste ha märkts på mig. Varför i hela friden anmälde jag det inte på firman? Men man antar ju alltid att man kan klara av hela sjukdomen utan hemmavistelse. Herr prokurist! Skona mina föräldrar! Allt som ni klandrar mig för saknar grund; man har ju inte heller givit mig någon underrättelse om det. Ni kanske inte har läst de senaste beställningarna jag har skickat. Förresten åker jag iväg redan med åttatåget, dessa vilotimmar har stärkt mina krafter. Låt mig inte uppehålla er, herr prokurist, jag är strax i butiken själv, och var vänlig att ursäkta mig hos chefen!”

Och medan Gregor, knappt medveten om vad han sa, i all hast hävde ur sig allt detta, hade han utan svårighet – förmodligen till följd av övningen han fått i sängen – närmat sig kistan och försökte nu, stödd mot den, att resa sig. Han ville faktiskt öppna dörren, ville faktiskt visa upp sig och tala med prokuristen, han var ivrig att erfara vad de andra, som så otåligt ville åt honom, skulle säga om hans åsyn. Om de blev rädda bar Gregor inget ansvar längre och kunde känna sig lugn. Men om de lugnt

tog emot allt hade han heller inte anledning att bli upprörd och kunde faktiskt, om han skyndade, vara på järnvägsstationen klockan åtta. Först gled han ner från kistan några gånger, men sedan lyckades han ta sats en sista gång och stod nu upprätt; han brydde sig inte längre om smärtorna i underkroppen, hur mycket de än brände. Nu lät han sig falla mot ryggstödet på en stol som stod nära och klängde sig fast vid dess spjälor. Med det hade han återfått herraväldet över sig själv och förstummade, för nu kunde han lyssna på prokuristen.

”Har ni ens begripit ett ord?” frågade prokuristen föräldrarna, ”han gör väl inte narr av oss?” ”Gode gud”, ropade modern redan gråtandes, ”han kanske är svårt sjuk och vi plågar honom. Grete! Grete!” skrek hon sedan. ”Mor?” ropade systern från andra hållet. De samtalade tvärs genom Gregors rum. ”Du måste ögonblickligen hämta läkaren. Gregor är sjuk. Skynda, hämta läkaren. Hörde du hur han talade nyss?” ”Det var en djurstämma”, sa prokuristen, påfallande tystlåtet jämfört med moderns skrik. ”Anna! Anna!” ropade fadern från genom förrummet ut i köket och klappade med händerna, ”hämta omedelbart en låssmed!” Och genast sprang de två flickorna genom förrummet med prasslande kjolar – hur hade systern klätt sig så fort? – och slet upp lägenhetsdörren. Man hörde inte ens dörren smälla igen; de hade väl låtit den stå öppen, så som det är sedvanligt i lägenheter, där en stor olycka inträffat.

Gregor å sin sida hade blivit mycket lugnare. Man förstod alltså inte hans tal längre, trots att de förekommit honom tydliga; tydligare än förr, möjligen till följd av att örat vant sig. Men åtminstone trodde man nu att det inte riktigt var bra med honom, och man var beredd att hjälpa honom. Den tillförsikt och beslutsamhet med vilken man vidtagit de första åtgärderna gjorde honom gott. Han kände sig åter innesluten i den

mänskliga kretsen, och väntade sig av båda, av läkaren och av låssmeden, utan att riktigt skilja dem vid, storartade och överraskande gärningar. För att få en så klar röst som möjligt för de annalkande avgörande samtalen harklade han sig några gånger; dock så dämpat det gick, då kanske till och med detta ljud lät annorlunda än mänsklig hosta, vilket han själv inte trodde sig kunna avgöra längre. I rummet bredvid hade det under tiden blivit alldeles tyst. Kanske satt föräldrarna med prokuristen vid bordet och tisslade, kanske var alla lutade mot dörren och lyssnade.

Gregor makade sig, hållandes i stolen, långsamt till dörren, släppte stolen där, slungade sig mot dörren, höll sig upprätt genom att hålla i den – hans tarser längst ut på de små benen var lite klibbiga – och vilade sig där ett ögonblick efter kraftansträngningen. Sedan skred han till verket för att börja med munnen vrida om nyckeln i låset. Det verkade tyvärr som om han saknade riktiga tänder – hur skulle han då få grepp om nyckeln? – men däremot var visserligen käkarna mycket kraftfulla; med deras hjälp fick han också nyckeln i rörelse, och skänkte inte en tanke åt att han tvivelsutan tillfogade sig någon sorts skada, för att en brun vätska kom ur hans mun och rann över nyckeln och droppade på golvet. ”Hör man på”, sa prokuristen i rummet intill, ”han vrider på nyckeln”. Detta var mycket uppmuntrande för Gregor; men alla borde ha ropat, också fadern och modern: ”Heja Gregor”, skulle de ha ropat, ”gå på bara, gå på låset!” Och föreställande sig, att alla spänt följde hans ansträngningar, bet han besinningslöst fast sig i nyckeln med all kraft han kunde uppbåda. Allteftersom nyckeln fullbordade sin vändning dansade han runt låset; höll sig numera bara upprätt via munnen, och alltefter behov hängde han antingen i nyckeln eller tryckte ner den igen med hela sin kroppstyngd. Den ljusa klangen av låset som äntligen gav efter formligen väckte

Gregor. Han sa sig, lättad pustandes: ”Låssmeden behövde jag alltså inte”, och lade huvudet på dörrhandtaget för att öppna den helt.

Då han var tvungen att öppna dörren på detta vis hade den redan öppnats rätt långt innan han själv syntes. Han behövde först långsamt vrida sig runt den ena dörrhalvan, och detta dessutom försiktigt, om han inte hade lust att falla platt på ryggen innan han väl kom in i rummet. Han hade inte hunnit sätta igång med denna svåra manöver, och hade inte tid att bry sig om något annat, innan han redan hörde prokuristen utstöta ett högljutt ”Åh!” – det lät som när vinden susar – och såg hur denne, som var närmast dörren, satte handen mot den vidöppna munnen och långsamt vek undan, som om han drevs bort av en osynlig, konstant verkande kraft. Modern – hon stod där trots prokuristens närvaro med tilltufsat och utsläppt hår sedan natten – såg först med knäppta händer på fadern, varpå hon gick två steg mot Gregor och föll ihop på golvet, omringad av sina kjolar som sänkte och bredde ut sig; hennes ansikte inte synligt, så djupt var det sänkt mot bröstet. Fadern knöt näven med ett fientligt uttryck, som om han ville mota tillbaka Gregor in i hans rum; men såg sig sedan osäkert omkring i rummet och lade händerna för ögonen och grät, så att hans mäktiga bröstkorg skakade.

Gregor steg nu inte alls in i rummet, utan lutade sig från insidan mot den reglade dörrhalvan, så att man bara såg hans kropp till hälften, och hans huvud som var böjt åt sidan, för att iaktta de de andra. Det hade under tiden ljusnat mycket; tydligt framträdde på andra sidan gatan en bit av det oändligt långa, gråsvarta huset som stod mittemot – det var ett sjukhus – med sin fasad hårt uppbruten av likformiga fönster; regnet föll ännu, men bara i stora, enstaka synliga droppar, som tycktes nedkastade på jorden en och en. Den överdådiga frukostservisen stod på bordet, ty

frukost var dagens viktigaste måltid för fadern, och han åt den utdraget över timmar, medan han läste olika tidningar. Mittemot på väggen hängde ett fotografi från Gregors tid i militären som föreställde honom som löjtnant, där han stod, handen på värjan, obekymrat leende, och fordrade respekt för sin hållning och sin uniform. Dörren till hallen var öppen och man kunde då även ytterdörren var öppen se ut till farstun och den övre delen av yttertrappan.

”Nå”, sa Gregor, väl medveten om att han var den enda som behållit fattningen, ”jag ska strax klä mig, packa ihop tygproverna och fara iväg. Vill ni, vill ni låta mig ge mig av? Alltså herr prokurist; ni ser, jag är inte tjurskallig och arbetar gärna; att resa är besvärligt, men jag skulle inte kunna leva utan det. Vart någonstans är ni på väg, herr prokurist? Till affären? Ja? Kommer ni berätta om allt sanningsenligt? Man kan ju vara utom stånd att arbeta i stunden, men just då är det tillfälle att minnas vid de tidigare prestationerna och betänka att man senare, när åkomman är övervunnen, säkerligen kommer arbeta desto flitigare och mer koncentrerat. Jag har ju så stora förpliktelser gentemot chefen, det vet ni mycket väl. Å andra sidan försörjer jag mina föräldrar och systern. Jag är i knipa, men jag ska nog klara mig ur den. Gör det då inte värre för mig, än det redan är. Ta mitt parti i affären! Man tycker illa om den handelsresande; jag vet. Man tror att han tjänar storkovan och lever loppan på den. Man föranleds heller inte att noggrannare granska denna fördom. Ni däremot, herr prokurist, har en bättre överblick över förhållandena än den övriga personalen, ja – oss emellan – till och med bättre överblick än chefen själv, som i sin egenskap som företagare lätt förleds att i sitt omdöme ta miste till den anställdes nackdel. Ni vet ju också mycket väl att den handelsresande, som nästan hela året befinner

sig annanstans än i affären, så lätt kan bli offer för skvaller, beskyllas utan grunder och för bagateller vilka han inte kan värja sig mot, då han alltsomoftast inte hör talas om dem förrän de slår tillbaka på honom när det inte längre går att spåra tillbaka deras orsaker, då han utmattad kommer hem efter en resa. Herr prokurist, gå inte härifrån utan att ha sagt mig något ord som visar mig att ni åtminstone delvis håller med mig!”

Men prokuristen hade redan vänt sig bort vid Gregors första ord, och endast över sin skälvande axel såg han med läpparna krökta i en ogillande grimas på Gregor. Och under Gregors tal stod han inte stilla ett ögonblick, utan smög, utan att släppa Gregor med blicken, undan mot dörren, men bara stegvis och långsamt, som om det funnits ett hemligt förbud att lämna rummet. Redan var han i tamburen; och att döma av den hastiga och oväntade rörelsen med vilken han slutligen drog foten ur vardagsrummet, kunde man tro att han just bränt fotsulan. I hallen sträckte han sedan högerhanden långt från sig mot trappan, som om en rent av överjordisk räddning väntade honom där.

Gregor insåg att han på inga villkor fick släppa iväg prokuristen i denna sinnesstämning så att hans anställning på firman inte skulle äventyras. Föräldrarna begrep inte sakförhållandet särskilt väl, de hade under de långa årens lopp bildat uppfattningen att Gregors försörjning i denna affär var tryggad livet ut, och hade dessutom så fullt upp med aktuella bekymmer att de förlorat all förmåga till förutseende. Men Gregor hade denna förtänksamhet. Prokuristen behövde hållas kvar, lugnas, övertygas och slutligen vinnas för hans sak; Gregors och familjens framtid berodde på det! Om ändå systern varit här! Hon var klok; hon hade redan gråtit då Gregor fortfarande lugn låg på rygg. Säkerligen hade prokuristen, kvinnokarl som han var, låtit beveka sig av

henne; hon hade stängt ytterdörren och talat honom till ro i hallen. Men nu var systern just inte här; Gregor måste själv ingripa. Och utan att tänka på att han inte hade överblick över sin egen rörelseförmåga än, och utan också att tänka på att hans tal möjligtvis- eller troligtvis inte begripits, lämnade han dörrkarmen; han sköt sig genom dörröppningen och ville gå fram till prokuristen, som löjligt nog höll fast sig i trappräcket med båda händerna, men föll omedelbart, sökandes efter något att klamra sig fast vid, ner på sina många små ben med ett litet skrik. Knappt hade detta skett, förrän Gregor för första gången denna morgon kände ett kroppsligt välbehag; benen hade fått fast mark under sig; de lydde honom till fullo, han fann till sin glädje att de strävade efter att bära fram honom dit han ville; redan fick han för sig att boten på alla hans lidanden förestod. Men i samma ögonblick som han låg där på golvet, vaggandes fram och tillbaka med återhållsamma rörelser mittemot sin mor, så for hon upp, som verkat så försjunken i sig själv, sträckte ut armarna och spretade på fingrarna och ropade: ”Hjälp, hjälp för Guds skull!” Hon höll huvudet böjt, som för att kunna se Gregor bättre, men ryggade i strid med detta besinningslöst tillbaka; hade glömt att det dukade bordet stod bakom henne; satte sig skyndsamt och liksom tankspritt på det när hon nått fram till det; och tycktes inte alls märka att kaffet rann ut över mattan ur den stora omkullvälta kannan i en strid ström.

”Mor, mor”, sa Gregor tyst och såg upp mot henne. För ett ögonblick hade prokuristen fullständigt fallit honom ur tankarna; däremot kunde han inte låta bli att nafsa med käkarna i luften vid det rinnande kaffets åsyn. Det fick modern att skrika till på nytt; hon flydde från bordet och föll i famnen på fadern som skyndade till henne. Men Gregor hade inte tid för sina föräldrar nu; prokuristen var redan ute i

trappuppgången; med hakan på räcket såg han tillbaka in en sista gång. Gregor tog sats för att kunna hinna ifatt honom; prokuristen måste ha anat något för han tog ett språng över flera trappsteg och försvann; men ”hu!” hann han skrika, det ekade i hela trapphuset. Tyvärr verkade nu prokuristens flykt fullständigt förvirra fadern, som hittills uppträtt förhållandevis sansad, ty istället för att själv springa efter prokuristen eller åtminstone inte hindra Gregor i jakten, högg han med högerhanden tag i prokuristens käpp, vilken denne glömt kvar på en stol tillsammans med hatten och överrocken, och med vänsterhanden greppade han efter en stor tidning från bordet och gick till verket att driva tillbaka Gregor in i rummet genom att stampa med fötterna och svänga med käppen och tidningen. Inget bönande från Gregors håll hjälpte; inget bönande förstods heller, hur underdånigt han än lade huvudet på sned stampade fadern bara hårdare med fötterna. Där borta hade modern det iskalla vädret till trots slängt upp ett fönster, och med händerna för ansiktet lutade hon sig långt ut. Det uppstod ett kraftigt korsdrag mellan gatan och trapphuset; gardinerna flög upp, tidningarna på bordet prasslade, enstaka blad singlade ner på golvet. Fadern trängde obevekligt på och gav ifrån sig väsningar som en vilde. Nu hade Gregor ju ingen övning i bakåtgång; det hela gick verkligen fruktansvärt långsamt. Hade Gregor bara fått vända sig om, hade han vips varit tillbaka i rummet, men han var rädd att göra fadern orolig med den tidskrävande vändningen, särskilt som hotet om ett förödande slag mot ryggen eller huvudet med käppen i faderns hand hängde över honom varje ögonblick. Till slut återstod dock för Gregor inget annat alternativ, då han förfärad insåg att han inte ens var i stånd att hålla rätt kurs i sin baklängesgång; och började således – hela tiden kastandes ängsliga sidoblickar mot fadern – att vända sig om efter

förmåga; i själva verket mycket långsamt. Måhända lade fadern märke till hans goda avsikter, ty han störde honom inte, utan dirigerade rent av här och då på avstånd vändningsmanövret med spetsen av käppen. Om det bara inte vore för faderns olidliga väsande! Det fick Gregor att helt förlora fattningen. Han hade nästan vänt sig helt om, när han, lyssnandes till detta väsande, förvirrad delvis vände sig tillbaka igen. Dock när han slutligen fått huvudet i dörröppningen visade det sig att hans kropp var för bred för att utan vidare kunna komma igenom. Fadern var i sin nuvarande sinnesstämning självklart långa vägar från att komma på tanken att eventuellt öppna den andra dörren, för att skapa en öppning som räckte för Gregor. Han var fixerad vid tanken att Gregor fortast möjligt måste in i sitt rum. Aldrig skulle han ha ordnat de omständliga arrangemangen som Gregor behövde för att kunna resa sig upp och möjligtvis kunna ta sig genom dörröppningen på så sätt. Snarare drev han på Gregor under ännu större oväsen, som om inget hinder bestod; bakom Gregor lät det inte längre som rösten av enbart en fader; nu var punkten satt för det roliga, och Gregor trängde sig – hända vad som hända må – genom dörren. Hans ena kroppshalva lyftes upp och han låg på tvären i dörröppningen; hans sida skrapades sårig, den vita dörren blev ful av fläckar, strax satt han fast och hade inte kunnat komma längre själv; de små benen hängde darrande uppe i luften på ena sidan, de på andra sidan var smärtsamt pressade mot golvet - då gav fadern honom en sannerligen befriande, kraftig knuff bakifrån, och han flög, kraftigt blödandes, långt in i rummet. Dörren blev igenslagen med käppen, sedan blev det äntligen tyst.

II.

Inte förrän i skymningen vaknade Gregor ur sin djupa, nästan medvetslösa sömn. Han hade säkerligen vaknat snart nog även om han inte blivit störd, ty han kände sig tillräckligt utvilad och utsövd, dock tycktes det honom som om ett par lätta steg och en försiktig stängning av dörren till hallen väckt honom. De elektriska gatlyktornas ljus låg här och där blekt över taket i rummet och på möblernas övre delar, men nere hos Gregor var det dystert. Han hasade sig långsamt och oskickligt fram med känselspröten, vilka han först nu lärde sig uppskatta, bort mot dörren, för att se efter vad som hade hänt där. Hans vänstra sida kändes som ett enda långt, obehagligt stramande ärr, och han var tvungen att stappla fram på sina två benrader. Ett litet ben hade för övrigt skadats svårt under loppet av förmiddagens händelser – det var nästan ett under, att bara ett tagit skada – och släpade livlöst efter.

Först vid dörren insåg han vad som egentligen lockat dit honom; det var doften av något ätbart. Ty där stod en skål fylld med sötad mjölk, i vilken små bitar av vetebröd simmade omkring. Han var nära att skratta av glädje, då han var ännu hungrigare än på morgonen, och doppade genast huvudet i mjölken så att den nästan gick över ögonen. Men straxt drog han besviket upp huvudet igen; det var inte bara att den besvärliga vänstersidan orsakade honom svårigheter att äta - och äta kunde han bara om hela kroppen frustande hjälpte till - utan dessutom föll honom mjölken, vilken annars var hans älsklingsdryck, och vilken hans syster säkerligen ställt in hos honom just därför, inte alls i smaken, ja han vände sig nästan med vedervilja bort från skålen och kröp tillbaka till rummets mitt.

I vardagsrummet var, som Gregor såg genom dörrspringan, gaslampan redan tänd, men även om fadern vid denna tid på dagen annars högljutt brukade föreläsa ur tidningen som kom på eftermiddagen för modern och även ibland för systern, hördes nu inte ett ljud. Det var nu möjligtvis så att denna högläsning, som systern alltid berättade och skrev till honom om, kan ha kommit ur bruk den senaste tiden. Men det var tyst även runt omkring, trots att lägenheten med visshet inte var tom. ”Vad familjen ändå lever ett stilla liv”, sa Gregor för sig själv och kände, medan han oavvänt såg in i mörkret, en stor stolthet över faktumet att han kunnat förskaffa sina föräldrar och sin syster ett sådant liv i en sådan vacker lägenhet. Men vad nu om allt lugn, allt välstånd, och all nöjdhet skulle få ett förskräckligt slut? För att inte förlora sig i sådana tankegångar, satte sig Gregor hellre i rörelse och kröp av och an i rummet.

En gång under den långa kvällen öppnades den ena eller den andra dörren, men bara så pass att en liten springa syntes, och stängdes omedelbart till igen; någon hade väl behov att komma in, men också lika många förbehåll. Gregor stannade nu upp alldeles invid dörren till vardagsrummet, fast besluten om att på något sätt få den tvekande besökaren att våga sig in, eller åtminstone bli varse vem det var; men nu öppnades dörren inte mer, och Gregor väntade förgäves. I gryningen, då dörrarna var låsta, ville alla komma in till honom; nu, då han öppnat den ena dörren och de andra dörrarna uppenbart öppnats under dagens lopp, kom ingen mer, och nycklarna satt i även på utsidan.

Ljuset i vardagsrummet släcktes först sent på natten, och det kunde lätt konstateras att föräldrarna och systern varit uppe ända tills nu, då man tydligt kunde höra hur de alla tre avlägsnade sig på tå. Nu skulle

bestämt ingen mer komma in till Gregor förrän på morgonen; han hade alltså gott om tid att ostört fundera på hur han nu skulle ordna om sitt liv. Men det höga vida rummet, där han var tvungen att ligga platt på golvet, skrämde honom utan att han kunde lista ut orsaken, för det var ju hans eget rum sedan fem år tillbaka - och med en halvt omedveten vändning och inte utan en viss känsla av skam, skyndade han in under kanapén, där han trots att det klämde lite på ryggen och att han inte längre kunde höja på huvudet kände sig mycket väl till mods och bara beklagade att hans kropp var för bred för att fullständigt kunna rymmas under kanapén.

Där stannade han hela natten, ömsom i halvdvala, ur vilken hungern gång på gång fick honom att skräckslaget vakna till, ömsom i bekymmer och vaga förhoppningar, vilka alla ledde till slutsatsen att han fortsättningsvis skulle behöva uppträda lugnt, och genom tålamod och största hänsyn göra de obehag uthärdliga, vilka han var tvungen att åsamka familjen i sitt nuvarande tillstånd.

Redan tidigt på morgonen, då det ännu nästan var natt, fick Gregor tillfälle att pröva styrkan i sina nyss fattade beslut, ty systern öppnade, nästan fullt påklädd, dörren från hallen, och spanade spänt in i rummet. Hon fann honom inte omedelbart, men när hon lade märke till honom under kanapén – Gud, någonstans måste han ju hålla hus, han kan ju inte ha flugit därifrån – blev hon så förskräckt att hon, utan att kunna behärska sig, åter smällde igen dörren. Men som om hon ångrade sitt uppförande, öppnade hon genast dörren igen och smög, som om hon befann sig hos en allvarligt insjuknad eller rentav hos en främling, in på tårna. Gregor hade stuckit fram huvudet nästan till kanapéns kant och iakttog henne. Skulle hon märka att han låtit mjölken stå, detta ingalunda av brist på hunger, och skulle hon kanske ställa fram någon annan rätt

som passade honom bättre? Om hon inte självmant skulle göra det, ville han hellre svälta ihjäl än att göra henne uppmärksam på det, fastän han egentligen kände sig oerhört hågad att störta fram under kanapén och kasta sig framför sin systers fötter och bedja henne om något gott att äta. Men systern lade genast med förvåning märke till den ännu fulla skålen, ur vilken endast en skvätt mjölk hade spillts ut runt omkring, och lyfte, visserligen inte med blotta händerna, utan med en trasa upp den och bar ut den. Gregor var synnerligen spänd på vad hon skulle ställa fram i dess ställe, och gjorde sig många olika föreställningar om det. Emellertid skulle han aldrig kunnat gissa sig till vad systern i sin godhet faktiskt gjorde. Hon ställde fram ett stort urval åt honom, alltsammans utbrett på en gammal tidskrift, för att bilda sig en uppfattning av hans smak. Där fanns gamla, halvförmultnade grönsaker, ben överblivna från middagsmålet som var omgivna av stelnad vit sås, några russin och mandlar, en bit ost som Gregor häromdagen oätligförklarat, en torr bit bröd, en brödbit med smör på och en brödbit med både smör och salt. Utöver det ställde hon intill allt detta skålen som av allt att döma en gång för alla var utsedd enbart för honom nu, vilken hon fyllt med vatten. Och då hon visste att Gregor inte skulle äta medan hon såg på, avlägsnade hon sig av finkänslighet så fort som möjligt och vred till och med om nyckeln, så att Gregor skulle märka att han kunde göra det så trivsamt för sig som han ville. Gregors små ben surrade då han gick fram till maten. Hans sår måste redan ha hunnit läka fullständigt, för inget hindrade hans rörlighet längre, och han förundrades över detta och erinrades hur han för över en månad sedan ytligt skurit sig i fingret, och hur detta sår så sent som i förrgår fortfarande värkt. ”Skulle jag nu vara mindre känslig?”, tänkte han, och sög redan ivrigt på osten, vilken från första början

eftertryckligt lockat honom. Med ögon som tårades av tillfredsställelse förtärde han glupskt osten, grönsakerna och såsen; däremot smakade honom de färska rätterna inte, han kunde inte ens stå ut med lukten och släpade till och med bort sakerna som han tänkte äta av. Han var redan för länge sedan klar med alltsammans och låg av ren slöhet kvar på samma ställe, då systern, genom att långsamt vrida på nyckeln, signalerade att han skulle dra sig tillbaka. Det skrämde genast upp honom trots att han nästan hunnit somna till, och han skyndade tillbaka in under kanapén. Emellertid kostade det honom stor självövervinnelse att stanna kvar där bara under systerns korta vistelse i rummet, ty den rikliga maten hade fått hans mage att expandera något, och han låg så trångt att han knappt kunde andas. Under små kvävningsanfall och med smått utstående ögon såg han på då systern, ingenting anandes, inte bara sopade ihop hans rester, utan också den mat som Gregor inte vidrört, som om den inte längre var brukbar, och hastigt öste ned allt i en bytta som hon täckte över med ett trälock, innan hon bar ut allt. Hon hade knappt vänt sig om, förrän Gregor trängde sig fram under kanapén igen och sträckte sig och lät magen svälla.

På så vis fick Gregor framöver sin mat, en gång på morgonen, medan föräldrarna och tjänsteflickan fortfarande sov, och en andra gång efter det gemensamma middagsmålet, ty även då sov föräldrarna en kort stund, och tjänsteflickan skickades av systern iväg i något ärende. De ville alla säkerligen inte heller att Gregor skulle svälta ihjäl, men kanske skulle de inte stått ut med att höra om hans måltider annat än på muntligt sätt, kanske ville systern bespara dem en jämförelsevis liten sorg, för de led sannerligen redan tillräckligt mycket.

Gregor lyckades aldrig erfara med vilka svepskäl man denna första förmiddag fått läkaren och låssmeden att lämna lägenheten igen, ty då ingen förstod honom tänkte ingen, inte ens systern, att han kunde förstå de andra, så han fick nöja sig med att höra systerns suckar och böner till högre makter när hon var i hans rum. Först senare, då hon vant sig något vid allt detta – att vänja sig helt kunde det självfallet aldrig bli tal om – snappade Gregor ibland upp en anmärkning som var vänligt menad, eller åtminstone kunde tolkas så. ”Idag smakade det honom tydligen”, sa hon när Gregor ordentligt hade huggit i, medan hon i motsatt fall, vilket skedde oftare och oftare, nästan sorgset förkunnade: ”Nu blev alltsamman lämnat stående igen.”

Trots att Gregor inte kunde få reda på några nyheter direkt, lyssnade han sig till ett och annat från rummen bredvid, och när han förnam röster skyndade han omedelbart till dörren åt samma håll och tryckte sig emot den med hela sin kropp. Särskilt den första tiden fördes inte ett enda samtal som inte på något sätt, om än bara vagt uttryckt, handlade om honom. Två dagar i sträck hördes vid alla måltider rådslag om vad man skulle göra nu; men också mellan måltiderna språkades det om samma ämne, ty två eller fler familjemedlemmar var alltid därhemma, då väl ingen ville stanna kvar ensam, och lägenheten inte under några omständigheter kunde lämnas helt tom. Redan den första dagen hade tjänsteflickan – det var inte klarlagt precis vad och hur mycket hon visste till om det som skett – på sina knän bett modern att friställa henne omgående, och när hon en kvart senare tog avsked tackade hon med tårar i ögonen för att hon fått avsluta sin tjänst, som för den största möjliga välgärning man bevisat henne, och svor, trots att ingen bett henne om det, en hisklig ed, att inte någonsin säga ett knyst.

Nu var systern, tillsammans med modern, också tvungen att sköta matlagningen; vilket emellertid inte förorsakade mycket möda, då man knappt åt. Flera gånger om hörde Gregor hur den ena förgäves uppmanade den andra att äta, och inte erhöll ett annat svar än: ”Tack, jag har fått tillräckligt” eller något liknande. Kanske dracks det heller ingenting. Systern frågade tidvis fadern om han ville ha öl, och erbjöd generöst att hämta den själv, och när fadern teg tillade hon, för att undanröja eventuell tvekan hos honom, att hon kunde skicka portvakterskan i sitt ställe, men då svarade fadern slutligt bestämt ”nej”, och sedan talades det inte mer om saken.

Redan under loppet av den första dagen redogjorde fadern om familjens ekonomiska förhållanden och framtidsutsikter för systern och modern. Han reste sig då och då och hämtade något kvitto eller någon kassabok ur kassaskrinet, som han vid sin firmas konkurs för fem år sedan räddat undan. Man hörde hur han låste upp det komplicerade låset och låste det igen, efter att ha tagit ut det han sökte. Dessa redovisningar som fadern lämnade var till viss del det första glädjande som Gregor sedan sitt fångenskap fått höra. Han hade haft uppfattningen att det inte blivit över någonting från firman åt fadern, i varje fall hade denne aldrig antytt motsatsen, och Gregor hade å sin sida aldrig frågat om det. På den tiden hade Gregors enda bekymmer varit att göra sitt yttersta för att familjen fortast möjligt skulle kunna glömma den ekonomiska olyckan som bragt fullständig förtvivlan över alla. Och så hade han börjat arbeta med en brinnande iver och nästan under en natt gått från att vara en liten hjälpreda till en handelsresande, som givetvis hade helt andra möjligheter att tjäna pengar, och vars yrkesmässiga framgångar genom provision genast omsattes i kontanter som kunde läggas på bordet inför ögonen på

den överraskade och lättade familjen. Det hade varit goda tider, vilka aldrig efteråt upprepat sig med samma glans, trots att Gregor snart tjänade så mycket pengar att han kunde bära hela familjens uppehälle, vilket han också kom att göra. Såväl familjen som Gregor hade helt enkelt vant sig, man tog tacksamt emot pengarna; han lämnade dem gärna ifrån sig, men någon riktig värme ville inte infinna sig längre. Enbart systern hade fortsatt stått Gregor nära, och det hade varit hans hemliga plan att sända henne, som till skillnad från Gregor innerligt älskade musik och förstod sig på att spela fiol på ett mycket rörande sätt, till en musikhögskola, oaktat de avsevärda kostnaderna som detta skulle medföra, vilka man säkert kunde täcka på annat sätt. Under Gregors kortvariga besök i staden nämnde systern ofta akademin i förbifarten, men bara som önskedröm, vars förverkligande var otänkbart, och föräldrarna hörde inte gärna dessa oskyldiga bemärkelser; men Gregor tänkte mycket bestämt på saken och hade för avsikt att högtidligt förkunna sina planer under julkvällen.

Sådana tankar, fullständigt meningslösa i hans nuvarande tillstånd, for genom hans huvud, medan han upprätt stod klistrad mot dörren och hörde på. Ibland kunde han inte lyssna längre av trötthet, och lät huvudet vårdslöst falla och slå mot dörren, men han rätade genast upp det igen, ty bara detta tysta lilla ljud han därmed förorsakat hade uppfattats i rummet bredvid, och fått alla att tystna. ”Vad må han syssla med nu igen”, sa efter ett tag fadern, uppenbart vänd mot dörren, och det avbrutna samtalet upptogs först därefter så småningom på nytt.

Gregor erfor nu tillräckligt klart – fadern hade för vana att upprepa sig flera gånger, dels för att han själv inte sysslat med dessa saker på länge, dels för att modern inte begrep allt vid första

uppläggningen – att det trots alla motgångar blivit över en visserligen relativt liten förmögenhet, vilken de orörda räntorna i mellantiden drygat ut lite. Dessutom hade alla pengar som Gregor tagit med sig hem – han själv hade bara behållit några slantar – inte använts, utan lagt grunden till ett litet kapital. Gregor, bakom sin dörr, nickade ivrigt, gladd åt denna oväntade försiktighet och sparsamhet. Han hade i princip kunnat använda dessa överskottspengar till att betala av mer av skulderna fadern hade hos sin chef, så att dagen då han kunde bli kvitt skuldförbindelsen skulle ligga långt närmre, men nu var det tvivelsutan bättre så som fadern ordnat det.

Dessa pengar räckte dock på långa vägar inte för att familjen skulle kunna leva på räntor; det räckte på sin höjd till att försörja familjen i ett eller högst två år, mer var det inte. Det var alltså egentligen en summa som man inte fick röra, utan som behövde läggas undan för att ha i nödfall; pengar för att leva på behövde däremot tjänas. Nu var emellertid fadern en frisk, men likvisst ålderstigen man, som inte arbetat på fem år och i varje fall inte kunde tilltro sig mycket längre; han hade under dessa fem år, som utgjorde den första semestern i hans mödosamma men i ringa mån framgångsrika liv, lagt på hullet ordentligt och blivit ganska slö. Och skulle den gamla modern kanske tjäna pengar, hon som led av astma, och ansträngde sig mycket bara vid en promenad genom lägenheten, och som tillbringade varannan dag i soffan, kämpande med andnöden vid ett öppet fönster? Skulle kanske systern tjäna pengar, som med sina sjutton år fortfarande var ett barn, och som det var så väl unnat att leva som hon hittills gjort; att klä sig tjusigt, sova länge, hjälpa till med hushållssysslorna, delta i några anspråkslösa nöjen och framförallt spela fiol? När nödvändigheten att tjäna pengar kom på tal,

släppte Gregor alltid omedelbart taget om dörren och kastade sig på den svala lädersoffan som stod intill, för han blev alldeles het av skam och bedrövelse.

Han låg ofta där hela de långa nätterna igenom utan att sova ett ögonblick och bara krafsade på lädret i flera timmar. Eller så drog han sig inte för den stora mödan att skjuta fram en fåtölj till fönstret, krypa upp för fönsterkarmen och med stöd mot fåtöljen luta sig mot fönstret, uppenbarligen därför att han dunkelt kunde minnas den befriande känsla det förr ingav honom att titta ut genom fönstret. Ty han kunde faktiskt för varje dag som gick se också de minst avlägsna tingen allt sämre; sjukhuset som låg mittemot, vars ständiga anblick han förr hade förbannat, kunde han inte alls urskilja längre, och hade han inte vetat säkert, att han bodde på den lugna, men ändå storstadsaktiga Charlottenstraße, hade han kunnat tro att han från sitt fönster skådade ut över en ödemark, i vilken den gråa himlen och den gråa jorden förenade sig oupplösligt. Den uppmärksamma systern hade bara två gånger behövt se att fåtöljen stod vid fönstret innan hon alltid noggrant sköt dit den efter att ha städat rummet, och till och med började att glänta på innerfönstret.

Om bara Gregor kunnat tala med systern, och tacka henne för allt hon behövde göra för honom, hade det varit lättare för honom att ta emot hennes tjänster; men som det såg ut nu led han av dem. Systern gjorde sitt yttersta för att dölja situationens förlägenhet, och lyckades med tiden självfallet bättre och bättre, men Gregor blev å sin sida allt skickligare på att genomskåda alltsammans. Att hon klev in i rummet var redan outhärdligt för honom. Knappt hade hon stigit in, så sprang hon, utan att ta sig tid till att stänga dörren – så noggrann hon annars var med att bespara någon annan åsynen av Gregors rum – mot fönstret och slog med

snabba fingrar häftigt upp det som om hon höll på att kvävas, och stannade, trots att det än var så kallt ute, ett tag vid det och andades djupt. Som hon rusade och väsnades skrämde hon upp Gregor två gånger om dagen; han gömde sig darrande under kanapén tills det var över, vetandes mycket väl att hon gärna förskonat honom detta, bara det på något sätt hade varit möjligt för henne att vistas i ett och samma rum som Gregor med reglat fönster.

En gång - det hade väl redan gått en månad sedan Gregors förvandling, och för systern fanns det egentligen ingen anledning att förvånas över Gregors utseende längre – kom hon lite tidigare än annars och stötte på Gregor, då han ännu orörlig, i sin skräckinjagande skepnad, stod upprätt vid fönstret. Gregor hade inte blivit överraskad om hon hade underlåtit att komma in, eftersom han genom sin positionering hindrade henne från att genast kunna slå upp fönstret, men hon ryggade rentav tillbaka och smällde igen dörren; en främling hade kunnat få för sig, att Gregor stått på lur, i avsikt att bita henne. Gregor gömde sig naturligtvis genast under kanapén, men behövde vänta ända till lunchtid tills systern återvände, och gjorde ett betydligt mer oroligt intryck än hon brukade göra. Han kom underfund med att hans anblick alltjämt var och skulle förbli outhärdlig för systern, och att det säkert kostade henne mycket självövervinnelse att inte springa iväg direkt, då hon skymtade den lilla bit av hans kropp som stack fram under kanapén. För att bespara henne även denna åsyn tog han en dag lakanet på sin rygg – ett arbete som tog honom fyra timmar – och placerade det på kanapén på ett sådant sätt att han skulle döljas fullständigt, och att systern, även om hon böjde sig ned, inte kunde få syn på honom. Om lakanet i hennes mening skulle varit överflödigt hade hon ju kunnat avlägsna det, ty att det inte hörde till

Gregors nöjen att fullständigt avskärma sig var ju uppenbart nog, men emellertid lät hon det ligga kvar, och Gregor trodde sig till och med ha anat ett tacksamt ögonkast, då han en gång lätt lyft lakanet med huvudet för att se hur systern uppfattade det nya arrangemanget.

De första fjorton dagarna kunde föräldrarna inte förmå sig att komma in till honom, och han hörde ofta hur de helhjärtat godkände arbetet systern utförde nu, emedan de tidigare förargat sig över henne, då hon enligt dem tyckts vara en något oduglig flicka. Nu brukade dock både modern och fadern vänta utanför Gregors rum medan hon var inne och städade, och hon måste i detalj tala om för dem hur det såg ut i rummet, knappt när hon hade kommit ut igen. vad Gregor hade ätit, hur han denna gång betett sig, och om man möjligtvis kunde ana tecken på förbättring. Modern ville för övrigt med tämligen kort varsel besöka Gregor, men fadern och systern avrådde henne tills vidare från det med förnuftsskäl, vilka Gregor uppmärksamt lyssnade till och fullständigt höll med om. Senare var man dock tvungen att hindra henne med våld, och när hon ropade: ”Men släpp in mig till Gregor, han är ju min olycklige son! Begriper ni då inte att jag måste in till honom?”, då tänkte Gregor att det trots allt skulle vara bra om modern kom in, naturligtvis inte dagligen, men kanske en gång i veckan; hon förstod sig ju på allt detta mycket bättre än systern, som allt sitt mod till trots bara var ett barn, och i grund och botten kanske bara av barnsligt lättsinne åtagit sig en sådan svår uppgift.

Gregors önskan att få se sin mor gick snart i uppfyllelse. Han ville av hänsyn till föräldrarna inte längre visa sig vid fönstret under dagen, men han kunde inte heller krypa särskilt långt på de få kvadratmetrarna golvyta; det orörliga liggandet blev också under natten olidligt för

honom, och att äta blev honom snart till ingen glädje alls längre, så han började snart att krypa kors och tvärs över väggar och tak som tidsfördriv. Särskilt gärna hängde han i taket, det var helt annorlunda från att ligga på golvet; man andades friare och en lätt våg av välbehag gick genom kroppen, och i den lätta tankspriddhet som Gregor befann sig i där uppe kunde det förekomma att han till sin egen förvåning släppte taget och dunsade i golvet. Men vid detta laget var han på ett helt annat sätt än förr herre över sin kropp och skadade sig inte ens vid ett fall av sådan påtaglig höjd. Systern, hon lade omedelbart märke till denna nya förnöjelse som Gregor upptäckt för sig – han lämnade ju då han kröp här och var klibbiga spår efter sig – och fick för sig att genom avskaffandet av möbler som stod i vägen, alltså huvudsakligen kistan och skrivbordet, göra krypandet så lätt som möjligt för Gregor. Men hon var nu inte i stånd att göra detta på egen hand; fadern vågade hon inte be om hjälp, tjänsteflickan skulle med all säkerhet inte ha hjälpt henne, då denna omkring sexton år gamla flicka visserligen tappert höll ut sedan den förra kokerskans uppsägning, men hon hade bett om lov att ständigt få ha köksdörren låst och bara behöva öppna den vid särskild uppmaning, och på så vis hade systern inget annat val än att en gång, då fadern var frånvarande, hämta modern. Med utrop av upprymd glädje kom också modern snarast, men hon tystnade framför Gregors dörr. Systern såg först naturligtvis efter att allt i rummet var i sin ordning, varpå hon lät modern träda in. Gregor hade i största hast dragit ned lakanet ännu längre och skrynklat till det ännu mer, så att det hela verkligen gjorde ett intryck av ett lakan som man tillfälligt lagt på kanapén. Gregor lät denna gång bli att spana fram under lakanet; han avstod från att se modern redan denna gång och gladdes istället bara åt att hon ändå hade kommit. ”Kom in

bara, man ser honom inte”, sa systern, uppenbart ledandes modern i handen. Gregor hörde nu hur de två svaga kvinnorna släpade iväg den ändock tunga kistan från sin ursprungliga plats, och hur systern så småningom tog på sig merparten av arbetet utan att lyssna till modern, som varnade att hon inte skulle överansträng sig. Det dröjde mycket lång tid. Efter en kvarts arbete påpekade modern att man borde låtit kistan stå kvar trots allt, då den för det första var för tung för att de innan faderns återkomst skulle hinna klart, och den skulle då spärra av varje väg genom rummet för Gregor, för det andra var det inte alls sagt att man gjorde Gregor en tjänst genom att ta bort möblerna. Hon för sin del menade att det var tvärtom; den kala väggens anblick gjorde det tungt om hjärtat för henne, och varför skulle inte också Gregor känna likadant, han som var så van vid dessa möbler och därför skulle känna sig övergiven när rummet blev tomt. ”Och är det inte så”, resonerade modern mycket tyst, nästintill viskandes, som för att undvika att Gregor, vars exakta gömställe hon inte kände till, skulle ens kunna förnimma hennes rösts klang, för hon var övertygad om att han inte förstod orden, ”och är det då inte så, som om vi genom att avlägsna möblerna visar att vi gett upp allt hopp om bättring, och hänsynslöst lämnar honom helt åt sig själv? Jag tror att det bästa vore att lämna rummet precis i det tillstånd som det var i förr, så att Gregor, när han en gång kommer tillbaka till oss, finner allting oförändrat, och på så vis lättare kan glömma mellantiden.”

Då han lyssnade till dessa ord märkte Gregor att bristen på direkt mänskligt tilltal – tillsammans med det enformiga livet i familjens mitt under loppet av dessa två månader –, måste ha förvirrat hans förstånd, för på annat sätt kunde han inte förklara att han på fullt allvar hyste begär att få rummet utrymt. Hade han verkligen lust att låta förvandla det varma,

trivsamt med ärvda möbler inredda rummet till en grotta, i vilken han visserligen obehindrad skulle kunna krypa åt alla håll, men medan han samtidigt snabbt och fullständigt skulle glömma sitt mänskliga förflutna? Han var ju redan nu nära att glömma; men moderns röst, som han icke hört på länge, fick honom att vakna till. Inget fick avlägsnas; allt måste bli kvar; möblernas goda inverkan på hans tillstånd kunde han inte undvara; och om möblerna hindrade honom från det meningslösa omkringkrypandet så var det ingen skada, utan en stor fördel.

Men systern var tyvärr av annan mening; hon hade, förvisso inte obefogat så, börjat att för föräldrarna uppträda som särskilt sakkunnig i alla angelägenheter som rörde Gregor, och även nu var moderns råd nog, för att systern skulle hålla fast vid beslutet att avlägsna inte bara kistan och skrivbordet, vilket hon först hade tänkt sig, utan också alla andra möbler, med undantag av den för Gregor oumbärliga kanapén. Det var naturligtvis inte bara barnslig trots och det självförtroende som hon på sista tiden så mödosamt tillkämpat sig som gjorde henne så förvissad om sin ståndpunkt; hon hade faktiskt iakttagit att Gregor behövde mycket utrymme för att krypa omkring, däremot, såvitt man kunde se, knappast hade någon användning för möblerna. Kanske bidrog också det svärmiska sinnelaget hos flickor i hennes ålder, vilket jämt söker tillfredsställelse, och som nu förledde Grete att framställa Gregors situation som mer skräckinjagande än den var, för att hon skulle kunna uträtta desto mer saker åt honom. Ty ingen människa utom Grete skulle väl någonsin våga sig in i ett rum där Gregor ensam härskade över de tomma väggarna.

Och sålunda lät hon sig inte rubbas i sitt beslut av modern, som var orolig över att vara i detta rum och därav verkade osäker, och som

snart tystnade och istället så gott hon kunde hjälpte henne att flytta ut kistan. Nåväl, i nödfall kunde Gregor vara utan kistan, men skrivbordet måste få vara kvar. Och knappt förrän kvinnorna hade lämnat rummet med kistan de pustande tryckte sig emot, så stack Gregor fram huvudet under kanapén för att avgöra hur han skulle kunna ingripa på ett försiktigt och hänsynsfullt sätt. Men olyckligtvis var det just modern som återvände först, medan Grete ännu stod och omfamnade kistan i rummet intill, där hon vickade på den utan att förstås kunna rubba den ur fläcken. Modern var dock inte van vid anblicken av Gregor – den hade kunnat göra henne sjuk – så han ilade förskräckt baklänges till kanapéns andra ände, men hann inte förhindra att lakanet rörde sig en aning framtill. Det räckte för att göra modern uppmärksam. Hon hajade till, stod stilla ett ögonblick och gick sedan tillbaka till Grete.

Trots att Gregor gång på gång intalade sig att inget ovanligt höll på att ske, utan bara att några möbler flyttades, verkade dock, som han snart blev tvungen att erkänna, kvinnornas fram- och tillbakagående, de små tillropen, och möblernas skrapande mot golvet som en från alla sidor närd tumult för honom, och han drog tvunget slutsatsen att han inte skulle stå ut med det hela länge till, oavsett hur tätt han drog in huvud och ben mot kroppen och tryckte sig mot golvet. De tömde hans rum; fråntog honom allt han hade kärt; kistan, som innehöll lövsågen och andra verktyg, hade de redan släpat ut, och de var redan i färd med att lossa på skrivbordet som hade nött sig ner och fastnat i golvet, vid vilket han som handelsstuderande, som gymnasist, ja redan som folkskoleelev skrivit sina hemuppgifter - nu hade han sannerligen inte tid över att fälla omdöme om de två kvinnornas goda avsikter, vilkas existens han för

övrigt nästan hunnit glömma, då de av ren utmattning nu arbetade helt stumma, och man bara kunde höra deras fötters tunga steg.

Och så störtade han fram – kvinnorna stödde sig just i rummet intill mot skrivbordet för att hämta andan –, ändrade kurs fyra gånger, för han visste verkligen inte vad han skulle rädda undan först, och upptäckte då, hängandes på den i övrigt redan kala väggen den nu iögonfallande tavlan med den pälsklädda damen, och kröp snabbt dit och pressade sig mot tavlans glas, som höll honom fast och kändes välgörande mot hans heta mage. Denna bild, som Gregor nu täckte för helt och hållet, skulle åtminstone ingen ta ifrån honom nu. Han vred huvudet mot vardagsrumsdörren för att iaktta kvinnorna när de återvände.

De hade inte unnat sig mycket vilotid och var strax tillbaka; Grete hade lagt armen runt modern och bar henne nästan. ”Nå, vad ska vi ta nu?” sa Grete och såg sig om. Då möttes hennes blickar Gregors, där han satt på väggen. Troligen behöll hon bara fattningen tack vare moderns närvaro, hon vände sitt ansikte mot modern, för att hindra henne från att se sig om, och sa, darrandes och utan att tänka sig för: ”Kom, ska vi inte hellre gå tillbaka till vardagsrummet ett ögonblick?” Gretes avsikt var uppenbar för Gregor, hon tänkte först föra modern till säkerhet och sedan jaga ner honom från väggen. Nå, det kunde hon allt försöka! Han satt på sin tavla och lämnade den inte ifrån sig. Hellre skulle han hoppa rakt i ansiktet på Grete.

Men Gretes ord hade gjort modern desto mer orolig, hon klev åt sidan, fick syn på den väldiga bruna fläcken på blomstertapeten, och innan hon riktigt hunnit begripa att det hon såg var Gregor, skrek hon med skärande gäll röst: ”Åh Gud, åh Gud!” och föll med utbredda armar, som om hon gav upp allt, ner över kanapén och blev liggande orörlig.

”Du, Gregor!” ropade systern med höjd knytnäve och en genomborrande blick. Det var de första ord som hon sedan hans förvandling riktat direkt mot honom. Hon skyndade till rummet intill för att hämta något luktsalt som hon kunde väcka modern ur sin medvetslöshet med; Gregor ville också hjälpa till – att rädda tavlan fanns det tid nog att göra –; han satt emellertid fastklistrad på glaset och måste våldsamt slita sig loss; och sprang också in till rummet intill, som om han hade kunnat ge systern goda råd, precis som i förgångna tider; måste dock stå overksam bakom henne medan hon rotade bland diverse små flaskor, och hon blev förskräckt när hon vände sig om; en flaska föll i golvet och gick i kras; en skärva skar honom i ansiktet, någon sorts frätande medicin flöt ut omkring honom; Grete tog nu utan att dröja så många flaskor som hon kunde hålla i famnen och sprang in till modern med dem; dörren slog hon igen med foten. Gregor var nu avskuren från modern, som genom hans förvållande kanske låg i döden; dörren kunde han inte öppna om han inte ville jaga bort systern, som måste stanna hos modern, han kunde inte göra något annat än att vänta; plågad av självförebråelser och oro började han krypa; han kröp överallt, över väggar, möbler och tak, och föll äntligen i sin förtvivlan, då rummet redan börjat snurra för honom, ner mitt på det stora bordet.

En liten stund förflöt, Gregor låg utmattad där, runtomkring var det tyst, kanske var det ett gott tecken. Då ringde det på dörren. Då tjänsteflickan naturligtvis låst in sig i sitt kök måste Grete gå och öppna. Fadern hade kommit. ”Vad har skett?” var hans första ord; Gretes uppsyn hade väl sagt honom allt. Grete svarade med dov röst, uppenbart tryckte hon ansiktet mot faderns bröst: ”Mor var medvetslös, men hon mår redan bättre igen. Gregor har brutit sig ut.” ”Jag hade ju väntat mig det”, sa

fadern, ”jag har ju sagt det från början, men ni kvinnor vägrar lyssna.” Gregor förstod att fadern misstolkat Gretes alltför korta budskap och nu antog att Gregor gjort sig skyldig till något våldsdåd. Sålunda måste Gregor nu försöka blidka fadern, ty att förklara allt för honom hade han varken tid eller möjlighet till. Och så flydde han mot dörren till sitt rum och tryckte sig mot den, så att fadern, då han trädde in i hallen, omedelbart skulle se att Gregor hade för avsikt att fortast möjligt återvända till sitt rum, och att det inte skulle vara nödvändigt att jaga tillbaka honom, utan att man bara skulle behöva öppna dörren för att han straxt skulle försvinna.

Fadern var dock inte på humör att lägga märke till sådana finesser; ”Aha!” utbrast han så snart han kommit in, med ett tonfall som om han samtidigt var både rasande och glad. Gregor drog tillbaka huvudet från dörren och vände det mot fadern. Sådan hade han då verkligen inte föreställt sig fadern, som han stod där nu; emellertid hade han på sistone tack vare det nyupptäckta krypandet försummat att som förr bekymra sig om vad som i övrigt hände i lägenheten, och borde egentligen ha varit förberedd på att stöta på förändrade omständigheter. Men trots detta, trots detta - var det fortfarande fadern? Samme man, som förr trött låg nedgrävd i sängen när Gregor ryckte ut på affärsresa; som hade mottagit honom sittandes i nattrock i länstolen och bara höjt på armarna som glädjetecken för att han inte ens orkade resa sig upp; som under de sällsynta, gemensamma promenaderna några söndagar om året och vid de större högtiderna mödosamt kämpade sig fram mellan Gregor och modern – som själva redan gick långsamt – inpackad i sin gamla rock och försiktigt placerandes sin spatserkäpp framför sig, och som

alltid stannade till och samlade sällskapet omkring sig när han ville säga någonting?

Men nu stod han där rakryggad, iklädd en stram blå uniform med guldknappar, sådana som brukar bäras av bankbuden; ovanför den höga, styva rockkragen vällde hans dubbelhaka fram; under de buskiga ögonbrynen trängde de svarta ögonens blick uppmärksamt och vaket fram; det annars rufsiga vita håret var kammat till en blank frisyr med överdrivet noggrant lagd bena. Han slängde sin mössa, prydd med ett guldmonogram, sannolikt tillhörandes någon bank, i en båge tvärs genom rummet bort till kanapén, och började, med uniformsrockens skört fladdrande och händerna i byxfickorna, gå fram mot Gregor. Han visste förmodligen själv inte vad han skulle göra härnäst; i varje fall lyfte han kängorna ovanligt högt, och Gregor häpnade över skosulornas väldighet. Men Gregor uppehöll sig inte vid detta, för han hade ju redan sedan första dagen i sitt nya liv fått klart för sig att fadern inte ansåg något annat än den största möjliga strängheten lämplig. Och så sprang han framför fadern, gjorde halt när fadern stannade till, och skyndade återigen framåt så snart fadern tog ett steg. Så tog de flera gånger ett varv runt rummet utan att något avgörande hände, ja utan att det hela tack vare det låga tempot gav intrycket av att ens vara en förföljelse överhuvudtaget. Därför höll sig Gregor tills vidare på golvet, i synnerhet då han fruktade att fadern skulle uppfatta en flykt upp mot väggarna eller taket som en särskilt nedrig gärning. Men samtidigt erkände Gregor för sig själv att han inte ens skulle klara av detta springande länge till, ty för varje steg som fadern tog behövde han själv utföra otaliga rörelser.

Andnöden började redan nu att göra sig påmind; inte heller förr i tiden hade han haft så tillförlitliga lungor. Som han nu ranglade sig fram

och för att spara kraft till springandet knappt öppnade ögonen, kom han i sin trögtänkthet inte på någon annan möjlig räddning än att fortsätta löpa; och nästan hade han glömt bort att väggarna – vilka dock här spärrades av omsorgsfullt snidade möbler med taggar och spetsar – stod till hans förfogande, så flög med ens något, kastat med lätt hand, förbi alldeles intill honom och rullade iväg framför honom. Det var ett äpple; strax flög ett andra efter; Gregor stannade förskräckt; att springa vidare var lönlöst, för att fadern beslutat att bombardera honom. Han hade stoppat fickorna fulla med äpplen ur fruktskålen på kredensbordet och kastade nu äpple för äpple, utan att tills vidare sikta särskilt noga. Dessa små röda äpplen rullade som om de var elektrifierade runt på golvet och krockade med varandra. Ett löst kastat äpple snuddade vid hans rygg, men gled av utan att tillfoga honom någon skada. Ett annat som kom flygande efter det trängde däremot bokstavligen in i Gregors rygg; Gregor ville släpa sig vidare, som om den chockartade, otroliga smärtan skulle försvinna bara han flyttade på sig, men han kände sig som fastnaglad, och sträckte sig, fullkomligt sinnesförvirrad ut på golvet. Med en sista blick hann han se hur dörren till hans rum slets upp, och hur modern – klädd i bara linnet för att systern klätt av henne så att hon lättare kunde andas i sin medvetslöshet – rusade förbi den skrikande systern och sedan vidare bort mot fadern, under det att hennes uppsnörda kjolar en efter en gled mot golvet, och hur hon snubblande över kjolarna kastade sig över honom och omfamnade honom; fullkomligt förenad med honom – här svek redan Gregors syn – lade händerna om hans nacke och bönföll honom att skona Gregors liv.

III.

Den svåra skadan som Gregor led av i över en månad - äpplet var kvar som ett synligt minnesmärke, ty ingen tordes avlägsna det - tycktes ha påmint även fadern om att Gregor, trots sin nuvarande sorgliga och motbjudande skepnad var en familjemedlem, som man inte fick behandla som en fiende, utan att det tillhörde familjeplikterna att övervinna sin motvilja och acceptera, inget annat än acceptera.

Och även om nu Gregor genom sitt sår med hög sannolikhet för alltid förlorat sin rörlighet, och tills vidare behövde långa, långa minuter för att korsa rummet likt en gammal krympling – att krypa i höjden var inte längre att tänka på – så erhöll han, vad han tyckte, fullgod ersättning för sitt förvärrade tillstånd genom att vardagsrumsdörren öppnades, vilken han spänt brukade speja på i en eller två timmar i förväg, så att han, liggandes i sitt dystra rum, från vardagsrummet sett osynlig, kunde se hela familjen vid det upplysta bordet, och så att säga med allmän tillåtelse kunde lyssna till vad som sades, vilket var helt annorlunda än det varit förr.

Visserligen var det inte längre de gamla tidernas livliga samtal som fördes, som Gregor alltid saknat när han kröp ned mellan de fuktiga lakanen på de små hotellrummen. Numera gick det mestadels mycket stillsamt till. Fadern somnade straxt efter kvällsmaten i sin länstol; modern och systern manade varandra att vara tysta; modern sydde böjd under lampan damunderkläder för en modebutik; systern, som hade fått plats som expedit, lärde sig om kvällarna stenografi och franska, i hopp om att senare någon gång kunna få ett bättre jobb. Ibland vaknade fadern till, och som visste han inte att han hade sovit sa han till modern ”Så

länge du syr ikväll igen!”, varpå han prompt somnade om, medan modern och systern smålog trött mot varandra.

Av något sorts egensinne vägrade fadern att ens i hemmet klä av sig sin tjänsteuniform, och medan nattrocken utan att göra nytta hängde på klädhängaren, slumrade fadern fullt påklädd där han satt, som om han alltid var redo till tjänst och även här väntade på chefens befallningar. Till följd av detta förlorade uniformen, som redan från början inte varit nyköpt, sin fräschör, moderns och systerns ansträngningar till trots; och Gregor betraktade ofta kvällar i ända denna fullkomligt befläckade klädnad, som lyste med de ständigt välputsade guldknapparna, i vilken fadern sov, högst obekvämt, men ändå lugnt.

Så snart klockan slog tio försökte modern med varsamt tilltal väcka fadern och sedan övertala honom att gå till sängs, ty detta här var ju ingen riktig sömn, vilken fadern, som måste börja sin tjänst klockan sex, sannerligen behövde. Men i det egensinne som hade gripit honom sedan han blivit tjänsteman envisades han alltid att stanna kvar vid bordet ännu längre, trots att han regelbundet somnade till, och sedan kunde man enbart med stor möda förmå honom byta länstolen mot sängen. Då kunde modern och systern trötta ut honom med sina små uppmaningar så mycket de ville, i en kvart skakade han långsamt på huvudet, behöll ögonen slutna och reste sig inte. Modern nöp honom i ärmen, viskade smickrande ord i hans öra, systern avbröt sin syssla för att hjälpa modern, men det bet inte på fadern. Han sjönk bara djupare ner i länstolen. Först när kvinnorna grep honom under armarna slog han upp ögonen, såg ömsom på modern, ömsom på systern, och brukade säga: ”Ett sådant liv. Detta är mina ålderns dagars ro.” Och stödd på båda kvinnorna reste han sig omständigt, som om han utgjorde den största lasten för sig själv, lät

sig ledas fram till dörren av kvinnorna, vinkade bort dem och gick nu självständigt vidare, medan modern hastigt lade undan sitt sybehör och systern sin fjäderpenna, för att springa efter fadern för att fortsätta vara honom till hjälp.

Vem i denna utarbetade och dödströtta familj hade tid att bry sig mer om Gregor än absolut nödvändigt? Hushållet blev mer och mer inskränkt; tjänsteflickan avskedades nu trots allt, en enorm och grov städerska med yvigt fladdrande vitt hår kom morgon och kväll för att utföra de tyngsta sysslorna; allt annat skötte modern om vid sidan av allt sömnadsarbete. Det hände till och med att olika familjesmycken, som modern och systern förr med förtjusning burit vid tillställningar och fester, blev sålda, vilket Gregor kunde förstå utifrån kvällens allmänna diskussion om de priser man utverkat. Det man klagade över mest var dock alltid att man inte kunde lämna den för nuvarande förhållanden alltför stora lägenheten, då det inte gick att tänka ut någon metod att forsla över Gregor till ett nytt hem. Men Gregor insåg mycket väl att det inte bara var hänsynen till honom som förhindrade förflyttningsakten, ty man hade ju lätt kunnat transportera honom i en passande låda försedd med små lufthål; det som i huvudsak föranledde familjen att inte byta bostad var snarare deras fullkomliga uppgivenhet och deras känsla av att ha råkat ut för en olycka som inte liknade något som någon annan i hela kretsen av släktingar och bekanta hade drabbats av.

Det som världen kräver av fattigt folk utförde de till sin yttersta spets, fadern hämtade frukost åt de lägre banktjänstemännen, modern offrade sig för att sy underkläder åt främlingar, systern sprang fram och tillbaka bakom disken efter kundernas befäl, men längre än så räckte inte familjens krafter. Och såret i Gregors rygg började att verka med förnyad

smärta när mor och syster, efter att ha fått fadern i säng, återvände och – låtande arbetet ligga – flyttade tätt intill varandra och nästan satt kind mot kind, när nu modern, pekandes mot Gregors rum, sa: ”Kan du inte stänga dörren, Grete”, och Gregor nu återigen satt omsluten av mörkret, medan kvinnorna i rummet intill grät så att deras tårar blandades, eller också tårlöst stirrade ner i bordet.

Gregor tillbringade nu både dagar och nätter nästintill sömnlöst. Ibland funderade han på att nästa gång dörren öppnades ta hand om familjens angelägenheter precis som förr; i hans tankar uppträdde för första gången på länge återigen chefen och prokuristen, butiksbiträdena och lärjungarna, drängen som var så enfaldig, två tre vänner från andra firmor, en flicka som städade rummen på ett landsortshotell; ett flyktigt och kärt minne, en kassörska i en hattaffär, som han allvarligt, men alltför långsamt uppvaktat - alla dem, beblandade med främlingar eller redan bortglömda personer uppenbarade sig nu, men istället för att hjälpa honom och hans familj var de alla onåbara, och han var glad om de försvann. Men sedan var han åter inte alls på humör att bry sig om familjen; han fylldes enbart av raseri över den dåliga omvårdnaden, och även om han inte med bästa vilja hade kunnat föreställa sig något som retade hans aptit, smed han planer på hur han skulle kunna ta sig till skafferiet för att ta det som trots allt tillkom honom, trots att han inte var hungrig. Utan att ägna någon tanke på vad Gregor skulle tänkas vilja ha, sköt systern med foten i all hast in någon rätt åt honom innan hon om morgonen och runt lunchtid sprang till affären, för att sedan på kvällen, likgiltig inför om födan hade provats eller – som det oftast var – lämnats orörd, svepa ut den ur rummet med sopkvasten. Städningen av rummet, som hon nu alltid utförde om kvällarna, hade inte kunnat utföras

hastigare. Ränder av smuts drog sig längs väggarna, här och var låg tussar av damm och annan smuts. Under den första tiden ställde sig Gregor, när systern kom in, i någon speciellt påfallande beträffad vrå, för att genom detta platsval, så att säga, ge henne tysta förebråelser. Men han hade nog kunnat stanna där veckor i ända utan att systern skulle ha bättrat sig, för hon såg ju smutsen lika bra som han, men hade just beslutat att låta den vara kvar.

Däremot vakade hon nu med en för henne alldeles ny lättretlighet, som för övrigt gripit hela familjen, över att rummets städning skulle förbli förbehållen henne själv. En gång hade modern utsatt Gregors rum för en ordentlig rengöring, vilken hon bara lyckats genomföra med hjälp av många hinkar vatten – den påtagliga fukten kränkte förvisso också Gregor, och han låg bitter, utbredd och orörlig på kanapén – men moderns bestraffning uteblev ej. Ty knappt hade systern hunnit lägga märke till ändringen i Gregors rum, förrän hon, förnärmad i sitt innersta, sprang ut i vardagsrummet och trots moderns bevekande och höjda händer brast ut i hulkande gråt, vilken föräldrarna – fadern hade givetvis skrämts upp ur sin fåtölj – först betraktade med förvåning och hjälplöshet; tills de slutligen också började bli uppspelta; fadern gjorde, än vänd åt höger, modern förebråelser att hon inte överlåtit Gregors rum systern för städningen; och vänd åt vänster skrek han på systern att hon aldrig mer skulle tillåtas städa Gregors rum; under det att modern sökte att släpa fadern, som var helt utom sig av upprördhet, till sovrummet; medan systern, skakad av gråten, bearbetade bordet med sina små knytnävar, och Gregor väste högljutt av ilska, för att ingen kom på tanken att stänga till dörren så att han skulle besparas åsynen och oljudet av hela eländet.

Men även om systern, utmattad av sitt yrkesarbete, hade tröttnat på att ägna Gregor samma omsorg som tidigare, så hade modern på intet vis behövt träda i hennes ställe, och Gregor hade inte för den skull behövt bli försummad. Ty nu fanns ju städerskan där. Den gamla änkan, vars kraftiga kroppsbyggnad under hennes långa liv måtte ha hjälpt henne att klara av det värsta, kände ingen egentlig avsky för Gregor. Utan att ha varit det minsta nyfiken hade hon en gång råkat öppna dörren till Gregors rum, och inför åsynen av Gregor, som fullständigt överrumplad började springa hit och dit trots att ingen jagade honom, häpen blivit stående med händerna i knät. Sedermera försummade hon inte att alltid om morgonen och om kvällen kort öppna dörren på glänt och speja in hos Gregor. Till en början lockade hon på honom med utrop, vilka väl för henne tycktes låta vänliga, som: ”Kom hit då, gamla dyngbagge!” eller ”Se på den gamla dyngbaggen!” På sådana tilltal gav Gregor inget svar, utan blev orörlig kvar på sin plats, som om dörren inte alls hade öppnats. Hade man då ändå befallt denna gamla städerska att dagligen städa Gregors rum, istället för att låta henne störa honom närhelst hon kände för det! En gång, tidigt på morgonen – ett häftigt regn, kanske redan ett tecken på den annalkande våren, smattrade mot rutorna – blev Gregor så bitter när städerskan återigen började prata som hon gjorde, att han vände sig mot henne som inför ett angrepp, dock långsamt och med möda. Men städerskan lyfte, istället för att bli rädd, en nära intill dörren stående stol högt i luften, och som hon stort gapandes stod där, stod det klart att hennes avsikt var att först stänga munnen, när stolen i hennes hand skulle drämma ner över Gregors rygg. ”Jaså, längre törs man inte?” frågade hon, när Gregor vände sig om på nytt, varpå hon lugnt ställde tillbaka stolen i sitt hörn.

Gregor åt nästan ingenting längre. Bara när han råkade gå förbi den framsatta maten tog han för skojs skull en tugga i munnen, behöll den där i timtal och spottade för det mesta ut den igen. Först trodde han att det var sorgen över hans rums nuvarande tillstånd som avhöll honom från att äta, men det var just med förändringarna i rummet som han snabbt försonade sig. Man hade tagit för vana att börja ställa in saker i hans rum som inte kunde rymmas på annat håll, och sådana föremål fanns det numera många av, då man hyrt ut ett av rummen till tre inackorderingsherrar. Dessa allvarsamma herrar – alla tre hade helskägg, vilket Gregor en gång såg när han kikat genom dörrspringan hade sett – var petnoga med ordningen, inte bara i sitt eget rum, utan även, då de nu en gång hyrt in sig här, i hela hushållet och alltså framförallt köket. Oanvändbara eller rentav smutsiga prylar tolererade de inte. Därutöver hade de för det mesta fört med sina egna husgeråd. På grund av detta hade många saker blivit överflödiga, vilka visserligen var osäljbara, men vilka man heller inte ville slänga. Alla dessa vandrade in i Gregors rum. Likaså asklådan och soptunnan från köket. Allt som för ögonblicket var oanvändbart kastade städerskan, som alltid hade mycket bråttom, in i Gregors rum; Gregor såg lyckligtvis oftast bara föremålet i fråga och handen som höll i det. Städerskan hade kanske för avsikt att hämta sakerna igen när det fanns tid och tillfälle, eller också att slänga alltihop på en gång, men de facto blev alla saker bara liggande där de landat när de slängts in, såvida inte Gregor kravlade sig fram i skrotet och satte det i rörelse, först av nödtvång, för att ingen annan plats att krypa på fanns, efterhand dock med tilltagande nöje, trots att han efter dylika vandringar, dödstrött och nedstämd, återigen förblev orörlig i flera timmar.

Då inackorderingsherrarna tidvis intog även kvällsmålet hemma i det gemensamma vardagsrummet, förblev vardagsrumsdörren ibland stängd hela kvällen, men Gregor avstod utan svårighet från dörrens öppnande, ty han hade ju vid vissa kvällar då den varit öppen inte utnyttjat tillfället, och istället legat dold i rummets mörkaste vrå utan att familjen märkt det. Men en gång hade städerskan lämnat dörren till vardagsrummet på glänt, och dörren förblev på glänt också när inackorderingsherrarna kom in på kvällen och ljusen tändes. De satte sig vid bordets övre ände, där fadern, modern och Gregor i förgångna tider suttit, vecklade ut sina servetter och tog kniv och gaffel i handen. Omedelbart dök modern upp i dörren med en skål kött, och strax bakom henne systern med en skål bräddfylld med potatis. Det ångade ordentligt om maten. Inackorderingsmännen böjde sig över de framställda skålarna, som om de ville undersöka den innan de åt av den, och mycket riktigt skar herren, som satt i mitten och verkade gälla som auktoritet för de andra herrarna, ett stycke kött medan det ännu låg i skålen, uppenbarligen för att säkerställa att det var mört nog och inte hellre skulle bli tillbakaskickat till köket. Han var nöjd, och mor och syster, som spända sett på, andades ut och började le.

Familjen själv åt i köket. Ändå kom fadern, innan han gick in i köket, in i vardagsrummet och gick i en enda bugande rörelse, med mössan i handen, ett varv runt bordet. Samtliga inackorderingsmän reste sig och mumlade något i skägget. När de sedan var ensamma åt de under nästan fullkomlig tystnad. Gregor fann det underligt, att man genom ätandets mångfald av ljud ändå kunde urskilja deras tuggande tänder, som om Gregor därigenom skulle bevisas att man behövde tänder för att äta, och att man inte utan tänder kunde uträtta något ens med de vackraste

käkarna. ”Jag har ju aptit”, sa sig Gregor bekymrat, ”men inte på dessa saker. Se som dessa herrar frossar, medan jag förgås!”

Just vid denna kväll – Gregor erinrades inte, att ha hört fiolen under hela denna tid – ljöd fiolspel från kökets håll. Inackorderingsmännen hade redan avslutat sitt kvällsmål; den mellerste hade tagit fram en tidning och givit de andra två varsitt blad, och de satt nu tillbakalutade och rökte. När fiolen började spela blev de uppmärksamma, reste sig och smög på tå fram till hallen, där de blev stående tryckta tätt intill varandra. De måste ha hörts från köket, ty fadern ropade: ”Finner herrarna kanske musiken störande? Den kan avbrytas genast i så fall.” ”Inte alls”, sa herren i mitten, ”skulle inte fröken vilja komma in till oss i rummet och spela, där det är mycket bekvämare och trivsammare?” ”Jovisst, självfallet!” ropade fadern, som om han vore fiolspelaren. Herrarna gick tillbaka till rummet, där de väntade. Prompt kom fadern med notstället, modern med noterna och systern med fiolen. Systern förberedde sig lugnt för att spela; föräldrarna, som aldrig hyrt ut rummet dessförinnan och därav överdrev sin artighet gentemot inackorderingsmännen, tordes inte ens sätta sig på sina egna fåtöljer; fadern lutade sig mot dörren med handen instucken mellan två knappar till sin uniformsrock; modern å sin sida erbjöds en plats av en av herrarna och satt, låtande stolen stå där det föll sig att herren ställt den, avsides i ett hörn.

Systern började spela; far och mor följde uppmärksamt hennes handrörelser från varsin sida. Gregor hade, lockad av spelet, vågat sig en bit längre fram och stod redan med huvudet i vardagsrummet. Han var knappast förvånad över att han den senaste tiden tog så lite hänsyn till de andra; förr hade denna hänsyn varit hans stolthet. Och ändå hade han haft

desto större anledning att gömma sig nu, för på grund av dammet som täckte hela hans rum och virvlade omkring vid minsta rörelse var också hela han dammig; trådar, hår, matrester släpade han omkring på sin rygg och längs sidorna; hans likgiltighet inför allt var mycket för omfattande, för att han som förr flera gånger dagligen skulle orka lägga sig på rygg och skrubba sig mot mattan. Och trots skicket han befann sig i hade han inga hämningar inför att fortsätta ännu en bit framåt på det blankskurade vardagsrumsgolvet.

Visserligen var det ingen som beaktade honom heller. Familjen var fullkomligt tagen i anspråk av fiolspelet; inackorderingsherrarna däremot, vilka först, med händerna i byxfickorna, ställt sig alldeles för nära systerns notställ – så nära att de hade kunnat läsa noterna, vilket säkerligen måste stört systern – drog sig snart mot fönstret, lågmält samtalande, och förblev där, ängsligt iakttagna av fadern. Det tycktes nu alltför tydligt verka som om de blivit svikna i sina förhoppningar om att få höra ett vackert eller underhållande fiolspel, som om de tröttnat på föreställningen och blott av artighet ännu lät sig störas i sin ro. Särskilt sättet de blåste cigarröken uppåt, genom både näsa och mun, tydde på påtaglig nervositet. Detta trots att systern spelade så vackert. Hennes ansikte var lutat lite åt sidan, hennes blick följde sorgsen och prövande nottecknen. Gregor kröp framåt ännu ett stycke för att om möjligt kunna möta hennes blick. Var han verkligen ett djur, om han blev så gripen av musik? Det verkade som om vägen till den efterlängtade, okända födan med ens visade sig för honom. Han var fast besluten om att ta sig fram hela vägen till systern, att dra henne i kjolen för att antyda att hon borde komma in i hans rum med fiolen och spela där, för ingen här uppskattade hennes spel som han skulle uppskatta det. Han ville aldrig mer,

åtminstone så länge han levde, släppa ut henne ur rummet; hans skräckgestalt skulle för första gången bli till nytta för honom; vid alla dörrar ville han befinna sig samtidigt och väsa mot angriparna; systern skulle dock inte stanna av tvång, utan frivilligt; hon skulle sitta intill honom på kanapén och böja ned huvudet mot honom, och han skulle anförtro henne att han varit fast besluten om att skicka henne till musikakademin, och att han redan skulle ha tillkännagivit detta för alla förra julen – julen var väl redan förbi? – utan att ha brytt sig om några protester, om bara inte olyckan kommit emellan. Efter denna redogörelse skulle systern röras till gråt, och Gregor skulle sträcka sig så högt att han nådde ända upp till hennes axel och kyssa hennes hals, vilken hon, sedan hon började arbeta i affären, lämnade bar utan band eller krage.

”Herr Samsa!” ropade den mellersta herren åt fadern och pekade med pekfingret, utan att yppa ytterligare ord, på den långsamt framkrypande Gregor. Fiolen tystnade, den mellerste herren skakade först på huvudet, leendes mot sina vänner, och såg sedan återigen på Gregor. Fadern tycktes anse det mer brännande att lugna ner inackorderingsherrarna istället för att driva bort Gregor, trots att dessa inte alls var bestörta och verkade vara mer roade av Gregor än av fiolspelet. Han skyndade sig fram mot dem och försökte med utbredda armar mota in dem i deras rum och samtidigt skyla Gregors anblick för dem med kroppen. Nu blev de faktiskt smått förtörnade, och man visste inte längre om detta berodde på faderns uppförande, eller insikten som gick upp för dem att de ovetandes haft en rumsgranne som Gregor. De avkrävde fadern en förklaring, höjde i sin tur armarna, pillade oroligt i skägget och drog sig bara långsamt tillbaka mot sitt rum. Under tiden hade systern övervunnit den rådvillhet som drabbat henne när hon så

plötsligt avbrutits i sitt spel; hade tagit sig samman efter att ha stått och hållit i fiolen och stråken med slappt hängande armar och fortsatt sett på noterna som om hon spelade än, och lagt instrumentet i knät på modern, som satt och kippade efter andan med häftigt arbetande lungor på sin stol, och sprang in i rummet intill, vilket inackorderingsherrarna under faderns press närmade sig i tilltagande takt. Man såg hur sängarnas täcken och kuddar flög i luften och lade sig i ordning under systerns vana händer. Innan herrarna ens hunnit nå rummet hade hon bäddat färdigt och slunkit ut ur rummet. Fadern verkade återigen ha drabbats av sitt egensinne till den grad att han glömde att visa sina hyresgäster all respekt han var skyldig dem. Han drev på och drev på tills den mellerste herren, redan i dörrkarmen, stampade foten i golvet så att det dånade, och därigenom fick fadern att stanna till. ”Jag förklarar härmed”, sa han, höjandes handen och sökandes även modern och systern med blicken, ”att jag med hänsyn till de vedervärdiga förhållanden i denna familj och lägenhet” – härvid spottade han kort och beslutsamt på golvet – ”ögonblickligen säger upp mitt rum. Jag kommer givetvis inte heller betala det allra minsta för de dagar jag har bott här, utan tvärtom noga överlägga om jag inte istället kommer lägga fram några – tro mig – synnerligen lättmotiverade krav på skadestånd.” Han teg och såg stint framför sig som om han väntade på något. Mycket riktigt instämde hans två vänner omedelbart med orden: ”Också vi säger ögonblickligen upp oss.” Därpå fattade han tag i dörrhandtaget och smällde igen dörren.

Fadern vacklade fram till sin fåtölj, famlandes med händerna och sjönk ned i den; han såg ut som han sträckte sig för sin sedvanliga aftonsömn, men hans starkt nickande, slappt hängande huvud visade att han ingalunda sov. Gregor hade hela tiden legat orörlig på den plats, där

inackorderingsherrarna ertappat honom. Besvikelsen över att hans plan gått om intet, men kanske också mattheten som den långvariga svälten orsakat, gjorde det omöjligt att röra sig ur fläcken. Han befarade med viss tillförsikt ett allomfattande sammanbrott över sig, och väntade. Inte ens fiolen, som gled ur moderns darrande händer och gav ifrån sig ett ekande läte när den gled ur hennes knä, skrämde upp honom.

”Kära föräldrar”, sa systern och slog med näven i bordet för att inleda, ”så kan det inte fortsätta. Ni kanske inte inser det, men jag inser det. Jag vill inte uttala min brors namn i närvaro av detta odjur, och säger därför bara: vi måste försöka göra oss av med det. Vi har försökt att tåla och ta hand om det så långt som möjligt, mänskligt sett; jag tror att ingen kan klandra oss det minsta.”

”Hon har tusenfalt rätt”, sa fadern för sig själv. Modern, som fortfarande inte fick tillräckligt med luft, började att hosta dovt i den framsträckta handen med en vettlös blick i ögonen. Systern skyndade fram till modern och höll henne om pannan. Faderns tankar verkade genom systerns ord ha bragts på alldeles bestämda spår; han satte sig upprätt och snurrade med sin uniformsmössa mellan tallrikarna, som stod kvar efter inackorderingsherrarnas kvällsmål, och såg då och då bort mot den stillaliggande Gregor.

”Vi måste försöka bli kvitt det”, sa systern nu uttryckligen riktat till fadern, för den hostande modern hörde inget, “det kommer att ta död på er båda, jag ser framför mig. När man måste arbeta så hårt som vi alla måste, kan man omöjligen stå ut även med dessa outsinliga kval hemma. Jag orkar inte heller längre.” Och hon brast ut i sådan hejdlös gråt, att hennes tårar strömmade ner på moderns ansikte, varifrån hon med mekaniska handrörelser torkade bort dem.

”Mitt barn”, sa fadern medlidsamt och med anmärkningsvärd sympati, ”vad ska vi göra då?”

Systern ryckte dock bara med axlarna som tecken på den handfallenhet som gripit henne medan hon gråtit, i kontrast till hennes tidigare beslutsamhet.

”Vore fallet att han förstod oss”, sa fadern till hälften frågande; systern viftade gråtandes med handen för att visa att detta var fullkomligt otänkbart.

”Vore fallet att han förstod oss”, upprepade fadern och lät genom att sluta ögonen systerns övertygelse om denna omöjlighet sjunka in, ”så skulle en överenskommelse med honom måhända vara möjlig. Men som det ser ut nu - ”

”Bort måste det”, skrek systern, ”det är den enda vägen, far. Du behöver bara försöka släppa föreställningen att det är Gregor. Vår egentliga olycka är ju att vi trott det så länge som vi gjort. Hur skulle det kunna vara Gregor? Vore det Gregor, så hade han för länge sedan insett att samvaron med ett dylikt djur inte är möjlig för människor, och hade givit sig av självmant. Då skulle vi visserligen inte längre ha någon broder, men skulle däremot kunna leva vidare och hålla hans minne i ära. Men nu förföljer oss detta djur, det driver bort hyresgästerna; vill uppenbart lägga beslag på hela lägenheten och låta oss övernatta på gatan. Titta bara, far”, skrek hon med ens, ”han sätter igång igen!” Och i ett tillstånd av för Gregor fullständigt obegriplig skräck övergav systern till och med modern; hon stötte sig formligen iväg från hennes stol som om hon hellre hade offrat henne än att förbli i Gregors närhet, och sprang hastigt bakom fadern, som blivit orolig enbart tack vare systerns

uppförande och reste på sig och höjde på armarna halvt, som för att beskydda systern.

Gregor kom inte på tanken att vilja skrämma någon, allra minst systern. Han hade blott börjat vända sig för att krypa tillbaka till sitt rum, vilket förvisso tedde sig iögonfallande, då han till följd av sitt svårt skadade tillstånd behövde hjälpa till med huvudet – vilket han gång på gång höjde och slog i golvet – för att klara av de besvärliga vändningarna. Han gjorde halt och såg sig om. Hans goda avsikt verkade ha tolkats rätt; det hade bara varit en kort förskräckelse. Nu såg alla på honom, tysta och sorgsna. Modern låg med utsträckta och sammantryckta ben i sin stol och hennes ögon ville falla igen av utmattning; fadern och systern satt bredvid varandra, systern hade lagt armen om nacken på fadern.

”Nu kanske jag får lov att vända mig”, tänkte Gregor och återupptog sitt arbete ånyo. Han kunde inte hejda stånkandet som dessa bemödanden förorsakade, och behövde stanna till och vila här och där. Ingen drev för övrigt på honom, utan allt hade överlåtits honom själv. När han fullbordat sin vändning började han omedelbart krypa raka vägen tillbaka. Han häpnade inför det stora avståndet som åtskiljde honom och hans rum, och begrep inte hur han, svag som han var, just kunnat tillryggalägga samma väg utan att knappt märka av det. Alltjämt upptagen av det skyndsamma krypandet lade han knappt märke till att inget ord eller utrop från familjen störde honom. Först när han nått dörröppningen vred han på huvudet – inte fullständigt, för han kände hur halsen stelnade – och blev åtminstone varse att inget ändrats bakom honom, bara att systern rest sig. Hans sista blick föll på modern, som vid detta laget hade somnat helt och hållet.

Knappt var han i sitt rum, förrän dörren i all hast slängts igen, reglats för och låsts. Gregor skrämdes så av det plötsliga oljudet att de små benen vek sig under honom. Det var systern som haft så bråttom. Hon hade stått och väntat och sedan sprungit fram på lätta fötter – Gregor hade inte alls hört henne komma – och ropat ”Äntligen!” åt föräldrarna, under dess att hon vred nyckeln i låset.

”Nu då?” frågade sig Gregor och såg sig omkring i mörkret. Han gjorde strax upptäckten att han inte kunde röra sig längre över huvud taget. Detta förundrade honom inte, utan han fann det snarare osannolikt att han skenbart kunnat förflytta sig på sådana tunna små ben ända tills nu. Annars kände han sig jämförelsevis väl till mods. Visserligen hade han ont i hela kroppen, men det tycktes honom som om smärtan allteftersom avtog i styrka och slutligen skulle gå över helt och hållet. Det ruttna äpplet i hans rygg och det inflammerade området runtomkring, som var helt täckt av mjukt damm, märkte han nästan inte av längre. På sin familj tänkte han tillbaka med ömhet och kärlek. Insikten att han måste försvinna var månntro ännu mer närvarande hos honom än hos systern. I detta fridfulla tillstånd av tomhet och eftertanke förblev han, tills kyrkklockan kungjorde den tredje morgontimmen. Soluppgångens förspel utanför fönstret erfor han alltjämt. Sedan sjönk hans huvud ned av sig självt, och ur hans näsa strömmade hans sista andetag knappt märkbart fram.

Då städerskan kom dit tidigt på morgonen – hon slog, trots att man upprepade gånger bett henne att undvika det, så hårt i dörrarna att det var omöjligt att sova lugnt efter att hon kommit – fann hon till en början inget ovanligt med Gregor under sin sedvanliga korta vistelse. Hon trodde att han avsiktligt låg så stilla och låtsades vara indignerad;

hon tilltrodde honom all möjlig fattningsförmåga. Eftersom hon av en slump hade med sig den långa sopkvasten försökte hon, ståendes vid dörren, att kittla Gregor med den. När också detta inte hade någon framgång blev hon uppretad och stötte till Gregor lite, och blev först vaksam när hon utan minsta motstånd skjutit undan honom ett stycke. Så snart hon förstått hur det egentligen förhöll sig gjorde hon stora ögon och visslade till, men hon kunde inte bärga sig länge förrän hon slet upp dörren till sovrummet och högljutt in i mörkret ropade: ”Ser man på, det har strykt med, strykt med helt och hållet!”

Makarna Samsa satte sig upprätta i sängen och behövde först komma över förskräckelsen över städerskan innan de var i stånd att uppfatta hennes besked. Men efter detta kom herr och fru Samsa kvickt upp ur sängen, båda på varsin sida, herr Samsa svepte hastigt täcket över axlarna på sig, fru Samsa kom i bara nattlinne; så klev de in i Gregors rum. Under tiden hade också dörren till vardagsrummet öppnats, i vilket Grete sovit sedan inackorderingsherrarna hyrt in sig; hon var fullt påklädd som om hon inte hade sovit alls, också hennes bleka ansikte tycktes skvallra om detta. ”Död?” sa fru Samsa och såg frågande upp mot städerskan, trots att hon ju kunnat undersöka det på egen hand, och att det kunde konstateras utan någon undersökning. ”Det vill jag mena”, sa städerskan, och föste Gregors lik ett ytterligare stycke åt sidan som bevis. Fru Samsa gjorde en rörelse som om hon ville hejda kvasten, men lät ändå bli. ”Nå”, sa herr Samsa, ”nu kan vi tacka Gud.” Han gjorde korstecknet och de tre kvinnorna följde hans exempel. Grete, som inte ett ögonblick släppte liket ur blicken, sa ”Se bara så mager han var. Han har ju heller inte ätit något sedan så lång tid. Likadana som rätterna burits in, bars de också ut.” Och Gregors kropp var sannerligen helt platt och

förtorkad, det märkte man egentligen först nu, då den inte längre var buren av de små benen och ingenting annat avledde blicken heller.

”Kom in till oss ett ögonblick, Grete”, sa modern med ett vemodigt leende, och Grete följde föräldrarna in till sovrummet, inte utan att vända sig om för att se på liket. Städerskan stängde igen dörren och öppnade fönstret på vid gavel. Trots den tidiga morgontimmen hade den friska luften hunnit bli något ljummen. Det var ju trots allt redan slutet på mars.

De tre inackorderingsherrarna kom ut ur sitt rum och såg sig häpna om efter sin frukost; man hade glömt dem. ”Var är frukosten?” svarade den mellerste herren vresigt städerskan. Hon lade emellertid fingrarna mot läpparna och vinkade hastigt och tydligt åt herrarna att de skulle komma in i Gregors rum. De kom och ställde sig med händerna i fickorna på sina något nötta kappor runt Gregors lik i det numera fullt dagsljusa rummet.

Då öppnades sovrumsdörren och herr Samsa kom ut iklädd sin uniform, sin fru i ena armen och sin dotter i andra. Alla var något förgråtna; Grete tryckte tidvis ansiktet mot faderns arm.

”Lämna med detsamma min lägenhet!” sa herr Samsa och gjorde en gest mot dörren utan att släppa kvinnorna.

”Vad menar ni med det?” sa den mellerste herren något bestört och log sötsliskigt. De andra två hade händerna bakom ryggen och gned dem oavlåtligt mot varandra, som om de förväntansfullt emotsåg ett stort bråk, vilket förstås skulle utfalla till deras fördel. ”Jag menar det precis som jag sade det”, svarade fadern och gick med sina två följeslagare rakt fram till inackorderingsherren. Denna stod först stilla och såg ner i marken, som om tingen organiserades om i hans huvud. ”I så fall går vi”,

sa han sedan och såg upp till herr Samsa, som om han med ens överfallen av ödmjukhet behövde en ny godkännelse i även detta beslut. Herr Samsa nickade bara hastigt åt honom flera gånger med uppspärrade ögon. Därefter gick faktiskt herren omedelbart med långa kliv ut i hallen; hans båda vänner hade redan för ett tag sedan hört på med stilla händer, och tog rentav ett språng efter honom, som av rädsla för att herr Samsa skulle hinna ut i hallen före dem och skilja av dem från sin anförare. I hallen tog de alla tre sina hattar från hatthyllan, sina käppar ur käppstället; bugade sig stumt och lämnade lägenheten. Av – uppenbarligen totalt obefogad – klentrogenhet trädde herr Samsa tillsammans med de två kvinnorna ut i tamburen; lutade mot räcket såg de på hur de tre herrarna långsamt men beständigt steg nedför de långa trapporna; hur de vid varje trappkrök försvann ur sikte och några ögonblick senare dök upp igen; ju längre ner de nådde, desto mer förlorades familjen Samsas intresse för dem, och när en slaktardräng, bärande sin packning på huvudet, med stolt hållning kom uppför trappan, lämnade herr Samsa med kvinnorna strax räcket, och alla återvände till lägenheten, till synes lättade.

De beslöt att använda dagen till att vila och promenera; de hade inte bara förtjänat denna arbetspaus, utan behövde den också. Och så satte de sig runt bordet och skrev tre urskuldande brev, herr Samsa till direktören, fru Samsa till sin arbetsgivare och Grete till butikschefen. Under skrivandet kom städerskan in för att meddela att hon gick hem, för att hennes morgonarbete var avklarat. De tre brevskrivande nickade till en början utan att lyfta blicken, och man såg först misslynt upp när städerskan ändå inte ville gå sin väg. ”Nå?” frågade herr Samsa. Städerskan stod leendes i dörrkarmen, som om hon hade en stor lycka att delge familjen, men bara skulle göra det om hon blev grundligt utfrågad.

Den lilla, nästan upprätt stående strutsfjädern på hennes hatt, vilken retat herr Samsa under hela hennes tjänstetid hos honom, vippade lite åt alla håll. ”Vad är det frågan om egentligen?” frågade fru Samsa, vilken städerskan ändå hade mest respekt för. ”Ja”, svarade städerskan, och kunde inte omedelbart tala vidare då hon skrattade så förtjust, ”alltså över hur otinget i rummet intill ska avlägsnas behöver ni inte bekymra er om. Det är redan ordnat.” Fru Samsa och Grete lutade sig djupare över sina brev, som om de ville fortsätta skriva; herr Samsa, som märkte att städerskan hade för avsikt att nu berätta om allt i detalj, avböjde detta med en bestämd handvinkning. Då hon inte fick berätta erinrades hon sin stora brådska och ropade, synbart oförrättad: ”Adjöss då allesamman”, vände vilt på klacken och lämnade lägenheten, under dess att hon fruktansvärt smällde i dörrarna.

”Ikväll blir hon uppsagd” sa herr Samsa, erhöll dock inget svar vare sig från sin fru eller sin dotter, ty städerskan verkade återigen ha stört deras just vunna frid. De reste sig, gick fram till fönstret, omfamnade varandra och förblev stående där. Herr Samsa vände sig efter dem i stolen och betraktade dem tyst ett ögonblick. Därefter ropade han: ”Men kom hit. Släpp de gamla sakerna nu. Och tag lite hänsyn till mig också.” Kvinnorna lyssnade genast och skyndade fram till honom, klappade om honom och avslutade sedan snabbt sina brev.

Sedan lämnade de alla tre lägenheten tillsammans, vilket de inte gjort på flera månader, och for med den elektriska spårvagnen ut i det fria utanför staden. Vagnen, i vilken bara de satt, var helt genomlyst av varmt solljus. De samtalade, bekvämt bakåtlutade i sina säten, om utsikterna för framtiden, vilka vid närmare betraktning inte alls var så dåliga, eftersom anställningarna – detta hade de egentligen inte diskuterat igenom innan –

var förmånliga och lovande för alla tre. Den största förbättringen av läget skulle givetvis lätt uppnås genom ett lägenhetsbyte; de ville nu ta en mindre och billigare men däremot bättre belägen och överhuvudtaget mer praktisk lägenhet än den nuvarande, vilken Gregor valt ut då. Medan de samtalade på detta vis, blev föräldrarna nästan samtidigt vid åsynen av sin allt livligare dotter varse att hon på sista tiden, trots all plåga som gjort henne blek om kinderna, blommat upp till en vacker och yppig ung kvinna. Under det att de blev allt tystare och nästan omedvetet nådde samförstånd genom att utbyta blickar, tänkte de på att det snart var läge att söka efter en duktig make åt henne. Och det tycktes dem som en bekräftelse på deras nya drömmar och goda avsikter, när dottern, då färdmålet var nått, var den första som reste sig och sträckte på sin unga kropp.